

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2021 m. gruodis

PARENGTA

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ GRUPĖS**

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS	4
ANK 38 straipsnio taikymas	4
<i>Dėl ANK 38 straipsnio nuostatų taikymo, atsakomybę lengvinančių aplinkybių pripažinimo</i>	4
ANK 127, 150 straipsnių taikymas	5
<i>Dėl ANK 150 straipsnio 2 dalies subjekto ir dalyko, atribojimo nuo ANK 127 straipsnio</i>	5
ANK 422 straipsnio 5 dalies taikymas	6
<i>Dėl ANK vartojamos sąvokos „daugiau negu 0,4 promilės“ aiškinimo</i>	6
II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	7
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	7
BK 31 straipsnio taikymas	7
<i>Dėl BK 31 straipsnio ir Jungtinių Tautų Organizacijos 1951 m. liepos 28 d. Konvencijos dėl pabėgėlių statuso 31 straipsnio nuostatų taikymo</i>	7
BK 63 straipsnio 1 dalies taikymas	9
<i>Dėl nusikalstamos veikos tęstinumo kriterijaus</i>	9
BK 223 straipsnio 1 dalies taikymas	10
<i>Dėl aplaidaus buhalterinės apskaitos tvarkymo</i>	10
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	11
BPK 113 ir 115 straipsnių nuostatų taikymas	11
<i>Dėl civilinę atsakomybę pašalinančių ar ją ribojančių susitarimų sampratos, CK 6.252 straipsnio, įtvirtinančio draudimą apriboti civilinę atsakomybę už neturtinę žalą, aiškinimo ir taikymo bei išankstinių susitarimų atribojimo nuo sutarčių dėl atleidimo nuo prievolės</i>	11
<i>Dėl sutarties dėl nuostolių atlyginimo pripažinimo negaliojančia, kai ją sudaro teisės tvarkyti nepilnamečio vaiko turtą neturintis asmuo</i>	12
<i>Dėl neturtinės žalos dydžio</i>	12
III. CIVILINĖS BYLOS	13
Sutarčių teisė	13
<i>Dėl banko teisės vienašališkai nutraukti banko sąskaitos sutartį</i>	13
<i>Dėl rangos sutarties terminą pažeidusio rangovo atsakomybės už užsakovo patirtus nuostolius, kai dėl šio pažeidimo užsakovas nutraukė sutartį ir sudarė ją pakeičiančią sutartį</i>	15
<i>Dėl turto draudimo sutarties sąlygų vertinimo skaidrumo ir sąžiningumo aspektu</i>	16
Deliktų teisė	18
<i>Dėl valstybės (policijos) ir faktinio automobilio valdytojo solidariosios deliktinės civilinės atsakomybės už eismo įvykio metu nukentėjusiųjų patirtą žalą</i>	18
Bankroto teisė	20
<i>Dėl atsisakymo iškelti fizinio asmens bankroto bylą dėl fizinio asmens nesąžiningumo, kuris pasireiškė jo sąmoningu leidimu susidaryti skoloms (iš jo vykdytos ūkinės komercinės veiklos) ir nesiėmimu aktyvių veiksmų, leidžiančių jas sumažinti</i>	20
<i>Dėl nuolatinio transporto priemonių vairavimo neturint tam teisės vertinimo kaip žalingo įpročio, turėjusio įtakos nemokumui, dėl kurio atsisakoma iškelti fizinio asmens bankroto bylą</i>	21
<i>Dėl prievolės pagal daugiabučio namo atnaujinimo (modernizavimo) kreditavimo sutartį pabaigos fizinio asmens bankroto byloje</i>	22
Civilinio proceso teisė	23
<i>Dėl ieškinio palikimo nenagrinėtu, ieškoviui nepasinaudojus privaloma išankstine ginčo sprendimo ne teisme tvarka, kai ja dar galima pasinaudoti</i>	23
<i>Dėl teismo nutarties, kuria išduotas vykdomasis raštas, neskundžiamumo</i>	24
<i>Dėl arbitražo vietos sąvokos aiškinimo</i>	25

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS

ANK 38 straipsnio taikymas

Dėl ANK 38 straipsnio nuostatų taikymo, atsakomybę lengvinančių aplinkybių pripažinimo

Apžvelgiamoje administracinio nusižengimo byloje paduotame prašyme atnaujinti bylą pareiškėja teigė, kad administracinė atsakomybėn patraukto asmens vykdytos šešių savarankiškų gyvenamųjų namų statybos skirtinguose žemės sklypuose negalėjo būti vertinamos kaip vienu metu padarytos veikos, dėl to teismams nebuvo pagrindo konstatuoti, kad visi nusižengimai padaryti vienu metu (esant idealiajai nusižengimų sutapčiai) ir taikyti ANK 38 straipsnio 2 dalį.

Byloje nustatyta, kad bendrovė padarė šešis tyčinius su statyba susijusius administracinius nusižengimus, nes ji, būdama statytoja, vykdė šešių naujų neypatingųjų statinių savavališką statybą. Teisėjų kolegija nurodė, kad bendra taisyklė yra suformuluota ANK 38 straipsnio 1 dalyje, pagal kurią už dviejų ar daugiau administracinių nusižengimų padarymą administracinė nuobauda skiriama už kiekvieną administracinį nusižengimą atskirai. ANK 38 straipsnio 2 dalyje nustatyta išimtis, jog tais atvejais, kai veika ar veikos padarytos vienu metu, galutinė bausmė skiriama pagal sankciją, nustatytą už sunkesnę iš padarytų administracinių nusižengimų. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad šiuo atveju reikšminga yra išsiaiškinti, ar visi minėti šeši veikos epizodai buvo atskiros administracinio nusižengimo veikos, ar tai buvo tęstinė veika, susidedanti iš šešių ar daugiau tapačių ar vienarūšių veikų, iš kurių kiekviena, vertinant atskirai, atitinka to paties administracinio nusižengimo objektyviuosius požymius ir yra jungiamos bendros tyčios.

Teisėjų kolegijos vertinimu, teismai pagrįstai pripažino bendrovės savavališką statybą kaip padarytą vienu metu ir teisėtai subendrino jai paskirtas baudas, o pareiškėjos argumentai, susiję su dokumentų parengimu, leidimų gavimu, konkrečia statybos vieta ir darbų apimtimi, nepaneigia teismų išvadų, kad visi statybos objektai buvo vienas projektas, kuris buvo pradėtas vienu metu, jį apėmė vienas sumanymas – įgyvendinti visą projektą laiku ir pateikti pagal sutartyje nustatytas sąlygas. Dėl to visi šie veiksmai atitinka vieno sumanymo arba bendros tyčios turinį ir vertintini kaip padaryti vienu metu.

Teisėjų kolegija taip pat nurodė, kad teismai pagrįstai pripažino bendrovės atsakomybę lengvinančią aplinkybę pagal ANK 35 straipsnio 1 dalies 1 punktą, nes savavališkų statybų faktas nuo pat tyrimo pradžios buvo pripažįstamas, administracinio nusižengimo byloje nėra duomenų apie šios bendrovės anksčiau padarytus pažeidimus, susijusius su statybos darbų atlikimu, bendrovės atstovai pateikė teismui paaiškinimus, kodėl darbus vykdė negavę statybos darbų leidimo. Kartu teisėjų kolegija sutiko su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad atsakomybę lengvinančią aplinkybę pagal ANK 35 straipsnio 1 dalies 2 punktą apylinkės teismas nustatė nepagrįstai, tačiau apeliacinės instancijos teismas šį teisinio reguliavimo pažeidimą pašalino išdėstydamas argumentus dėl bendrovės atsakomybę lengvinančios aplinkybės pripažinimo pagal ANK 35 straipsnio 2 dalį, nes byloje nėra ginčo dėl to, kad bendrovė vėliau gavo leidimus statyti naują statinį. Tai rodo, kad vykdomi darbai atitiko projekto reikalavimus ir nesukėlė realių neigiamų padarinių.

Atsižvelgdama į išdėstytas aplinkybes, teisėjų kolegija konstatavo, kad šioje byloje nėra pagrindo pripažinti, jog buvo pažeistos administracinių nuobaudų skyrimą reglamentuojančios ANK teisės normos ir padarytas esminis materialiosios teisės pažeidimas, ir paliko priimtus teismų sprendimus galioti be pakeitimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 21 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-40-697/2021

ANK 127, 150 straipsnių taikymas

Dėl ANK 150 straipsnio 2 dalies subjekto ir dalyko, atribojimo nuo ANK 127 straipsnio

Apžvelgiamoje administracinio nusižengimo byloje pareiškėjas administracinėn atsakomybėn pagal ANK 150 straipsnio 2 dalį patrauktas už tai, kad, būdamas baustas pagal ANK 150 straipsnio 1 dalį, lengvuju automobiliu teikė taksi paslaugas, neturėdamas teisės aktų nustatyta tvarka išduoto leidimo vežti keleivius lengvuju automobiliu taksi, taip vykdė ūkinę komercinę veiklą be leidimo ir taip pažeidė Kelių transporto kodekso (toliau – KTK) 8² straipsnio 1 dalyje nustatytą ūkinės komercinės veiklos tvarką. Pareiškėjas teigė, kad nėra šio administracinio nusižengimo subjektas, kadangi tokiu gali būti tik asmuo, kuris teisėtai verčiasi ar dirba prekybos, finansų sistemos ar statistikos srityje ir pažeidžia tos veiklos tvarką, o jis teisės aktų nustatyta tvarka išduoto leidimo teikti taksi paslaugas neturi, be to, taksi paslaugų teikimas nepriskirtinas veiklai prekybos, finansų sistemos ar statistikos srityje.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika atnaujintose administracinių nusižengimų bylose dėl ANK 150 straipsnio taikymo nėra gausi, tačiau Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, nagrinėdamas bylas dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – ATPK) 172 straipsnyje nurodytų pažeidimų, kurie atitinka ANK 150 straipsnyje nustatyto nusižengimo požymius, padarymo, ne kartą yra nurodęs, jog keleivių vežimas yra viena iš ūkinės komercinės veiklos rūšių, jos organizavimo ir vykdymo tvarką apibrėžia KTK, kuriame yra įtvirtintos pagrindinės sąlygos, būtinos tokiai ūkinei komercinei veiklai (keleivių vežimui) vykdyti. Šio teismo praktikoje KTK nuostatų pažeidimas kvalifikuojamas kaip ūkinės komercinės veiklos tvarkos pažeidimas, o asmens veika, kai jis, pažeisdamas KTK 8 straipsnio 2 punktą, teikė taksi paslaugas, neturėdamas licencijos tokiai ūkinei komercinei veiklai, kvalifikuojama pagal ATPK 172 straipsnio 1 dalį kaip komercinės ūkinės veiklos tvarkos pažeidimas.

Sistemiškai aiškindama KTK 8 straipsnio 1 dalies, 2 dalies 6 ir 7 punktų, 8² straipsnio 1 dalies nuostatas, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad vykdyti keleivių vežimo už atlygį lengvaisiais automobiliais taksi veiklą galima tik turint leidimą šiai ūkinei komercinei veiklai. Vienas iš KTK 8 straipsnio 13 dalyje nustatytų reikalavimų vežėjo, vykdančio keleivių vežimo už atlygį lengvaisiais automobiliais taksi veiklą, lengvajam automobiliui yra turėti ženklą-plafoną, naudojamą Keleivių vežimo už atlygį lengvaisiais automobiliais pagal užsakymą ir lengvaisiais automobiliais taksi taisyklių nustatyta tvarka (6 punktas). Pagal KTK 8 straipsnio 15 dalį vežėjas, kurio lengvasis automobilis atitinka bent vieną šio straipsnio 13 dalies 2–6 punktuose nurodytą reikalavimą, laikomas vykdančiu keleivių vežimo už atlygį lengvaisiais automobiliais taksi veiklą. Šioje byloje nustatyta, kad pareiškėjas kaltinime nurodytoje vietoje ir laiku laukė klientų savo automobilyje, turinčiame lengvojo automobilio taksi atpažinimo ženklą-plafoną, pritvirtintą skersai transporto priemonės stogo. Taigi teisėjų kolegija sprendė, kad pareiškėjo automobilis atitiko KTK 8² straipsnio 13 dalies 6 punkte nurodytą reikalavimą – turėjo ženklą-plafoną, dėl to apygardos teismas padarė pagrįstą išvadą, kad pareiškėjas šiuo automobiliu teikė taksi paslaugas, t. y. vykdė keleivių vežimo už atlygį lengvaisiais automobiliais taksi veiklą. Pareiškėjas yra kaltinamas tiesiogiai padaręs ANK 150 straipsnio 2 dalies dispozicijoje nustatytą veiką, todėl jis yra tinkamas šio administracinio nusižengimo subjektas.

Taip pat teisėjų kolegija atmetė kaip nepagrįstus pareiškėjo argumentus, kad taksi paslaugų teikimas, neturint leidimo, turėtų būti kvalifikuojamas pagal ANK 127 straipsnį. Teisėjų kolegija nurodė, kad ANK 127 straipsnio 1 dalyje nustatyta administracinė atsakomybė už vertimąsi komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla neturint licencijos (leidimo) veiklai, kuriai reikalinga licencija (leidimas), ar kitokiu neteisėtu būdu, o šio straipsnio 2 dalyje – už tokio nusižengimo padarymą pakartotinai. Kartu teisėjų kolegija pažymėjo, kad, siekiant patraukti asmenį atsakomybėn pagal šį straipsnį, be kita ko, būtina nustatyti pajamų (įplaukų) iš tokios veiklos gavimo faktą. Šioje byloje nėra jokių duomenų apie pareiškėjo gautas pajamas, vykdanč keleivių vežimo už atlygį lengvaisiais automobiliais taksi veiklą. Be to, byloje surinkti duomenys patvirtina tik vieną taksi paslaugų teikimo kaltinime nurodytu laiku ir vietoje faktą, pažeidžiant nustatytą

tvarką, o ne vertimąsi komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla neturint licencijos (leidimo). Taigi teisėjų kolegija sprendė, kad nėra pagrindo tokią veiką kvalifikuoti pagal ANK 127 straipsnį.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija pareiškėjo prašymą atmetė ir paliko apygardos teismo nutarimą galioti be pakeitimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 21 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-41-495/2021

ANK 422 straipsnio 5 dalies taikymas

Dėl ANK vartojamos sąvokos „daugiau negu 0,4 promilės“ aiškinimo

Apžvelgiamoje administracinio nusižengimo byloje asmuo buvo nubaustas pagal ANK 422 straipsnio 5 dalį už tai, kad vairavo automobilį būdamas neblaivus, kai jam nustatytas 0,403 promilės neblaivumas. Administracinėn atsakomybėn patraukto asmens atstovas pareiškime dėl administracinio nusižengimo bylos atnaujinimo teigė, kad pagal ANK 422 straipsnio 5 dalį administracinėn atsakomybėn turi būti traukiamas tas, kuriam nustatytas bent jau minimalus 0,41 promilės (o ne 0,403 promilės) neblaivumas.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija nurodė, kad ANK 422 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta, jog transporto priemonių vairavimas, kai tai daro neblaivūs (daugiau negu 0,4 promilės, bet ne daugiau negu 1,5 promilės) vairuotojai, užtraukia administracinę atsakomybę. Analogiška gramatinė konstrukcija („daugiau negu 0,4 promilės“) vartojama ir to paties straipsnio 3 dalyje, taip pat ANK 28, 420, 423, 424, 427, 428, 602 straipsniuose. Vis dėlto ANK 11 straipsnio 3 dalyje yra nurodyta, kad, jeigu konkrečiame straipsnyje nenustatyta kitaip, šiame kodekse neblaiviu laikomas asmuo, kuriam nustatytas „0,41 ir daugiau promilių“ neblaivumas. Taigi išplėstinė septynių teisėjų kolegija sprendė, kad ANK įtvirtintas reglamentavimas nėra nuoseklus ir, sprendžiant dėl asmens atsakomybės pagal ANK 422 straipsnio 5 dalį, remiantis sisteminiu teisės normos turinio aiškinimo metodu, būtina nustatyti objektyviojo nusižengimo sudėties požymio „daugiau negu 0,4 promilės“ turinį.

Išplėstinės septynių teisėjų kolegijos vertinimu, neblaivumo dydžio nustatymo šimtųjų tikslumu reikalavimas taikomas ir kyla iš 2006 m. gegužės 12 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo Nr. 452 „Dėl Transporto priemonės vairuojančių ir kitų asmenų neblaivumo ar apsvaigimo nustatymo taisyklių patvirtinimo ir leidžiamos etilo alkoholio koncentracijos darbo metu nustatymo“ (minėtų taisyklių 4 punktas), Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2006 m. birželio 20 d. įsakymu Nr. V-505 patvirtintos Medicininės apžiūros neblaivumui ar apsvaigimui nuo psichiką veikiančių medžiagų nustatyti atlikimo metodikos (8.10 punktas) bei Baudžiamojo kodekso (281 straipsnio 8 dalis) nuostatų. Atskiruose ANK straipsniuose taip pat nėra nurodoma, kad neblaivumas gali būti vertinamas tūkstantųjų promilės dalių tikslumu. Matyti, kad įstatymų leidėjas nėra įtvirtinęs reikalavimo nustatyti neblaivumą tūkstantųjų tikslumu, todėl išplėstinė septynių teisėjų kolegija padarė išvadą, kad sprendžiant dėl asmens neblaivumo (jį konstatuojant) turi būti vertinama jo kraujuje esančio alkoholio koncentracija promilėmis tik iki šimtųjų promilės dalių (t. y. nurodant tik du skaičius po kablelio). Kartu išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad tais atvejais, kai neblaivumas išreiškiamas nurodant tris ar daugiau skaičių po kablelio, sprendžiant dėl administracinės atsakomybės atsiradimo turi būti atsižvelgiama tik į šimtasias promilės dalis. Taip pat tokiu atveju yra negalimas tūkstantųjų dalių apvalinimas į šimtasias, suteikiant šimtosioms dalims didesnę reikšmę (t. y. negalima apvalinti 0,409 promilės neblaivumo į 0,41 promilės neblaivumą). Šioje byloje asmeniui nustatytas 0,403 promilės neblaivumą, teismai turėjo atsižvelgti tik į sveikas šimtasias promilės dalis (t. y. 0,40 promilės), todėl išplėstinė septynių teisėjų kolegija padarė išvadą, kad teismai nepagrįstai patraukė asmenį administracinėn atsakomybėn pagal ANK 422 straipsnio 5 dalį.

Aptariamos bylos kontekste išplėstinė septynių teisėjų kolegija taip pat konstatavo, kad teismai nepagrįstai ANK 422 straipsnio 5 dalį laikė specialiąja norma ANK 11 straipsnio 3 dalies atžvilgiu. Asmens neblaivumas tiek ANK 11 straipsnio 3 dalies, tiek ANK 422 straipsnio 5 dalies atveju nustatomas pagal tas pačias taisykles, jo nurodymui (matematinei išraiškai) keliami tie patys

reikalavimai, todėl sisteminiu, loginiu ir teleologiniu požiūriu ANK vartojamos sąvokos „daugiau negu 0,4 promilės“ ir „0,41 ir daugiau promilių“ yra tapačios. Specialiosiomis normomis ANK 11 straipsnio 3 dalies atžvilgiu laikytinos ANK 22 straipsnio 2 ir 3 dalys, 290 straipsnio 11–14 dalys, 422 straipsnio 2 ir 4 dalys, 428 straipsnio 8 dalis, kuriose nustatyta kitokia neblaivumo riba, nuo kurios kyla administracinė atsakomybė (pvz., 0 promilių, 1,51 promilės, 2,51 promilės). Kai konkrečios ANK normos dispozicijoje nurodyta, kad neblaiviu laikomas asmuo, kuriam nustatytas didesnis nei 0,4 promilės neblaivumas, jam turi būti nustatytas 0,41 promilės ar didesnis neblaivumas.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, išplėstinė septynių teisėjų kolegija institucijos ir teismų priimtus sprendimus panaikino ir administracinio nusižengimo teiseną asmeniui nutraukė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 21 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-7-28-495/2021

II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 31 straipsnio taikymas

Dėl BK 31 straipsnio ir Jungtinių Tautų Organizacijos 1951 m. liepos 28 d. Konvencijos dėl pabėgėlių statuso 31 straipsnio nuostatų taikymo

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje Sirijos Arabų Respublikos pilietis pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu BK 291 straipsnio 2 dalies pagrindu atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 300 straipsnio 2 dalį dėl kaltinimo tuo, kad laikė, gabeno ir panaudojo žinomai netikrą dokumentą. Apeliacinės instancijos teismas pakeitė pirmosios instancijos teismo nuosprendį, panaikino nuosprendžio dalį, kuria asmuo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 291 straipsnio 2 dalį ir 300 straipsnio 2 dalį, ir, vadovaudamasis BK 31 straipsnio 1 dalimi, nustatė, kad asmuo veikė būtinojo reikalingumo situacijoje, ir baudžiamąją bylą jam nutraukė. Prokuroras nesutiko su tokiu baudžiamosios bylos nutraukimo pagrindu ir prašė kasacinio teismo apeliacinės instancijos teismo nuosprendį panaikinti bei grąžinti bylą iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teisme. Kasatorius nurodė, kad sprendžiant asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimą turi būti vertinamas BK įtvirtintų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygų egzistavimas, o ne Jungtinių Tautų Organizacijos 1951 m. liepos 28 d. Konvencijos dėl pabėgėlių statuso (toliau – Konvencija) nuostatos.

Kasacinis teismas nurodė, kad byloje nustatyta, jog Sirijos Arabų Respublikos pilietis, nenorėdamas kariauti bei baimindamasis dėl savo gyvybės, išvyko iš savo kilmės valstybės, kad gautų prieglobstį, t. y. tarptautinę apsaugą, nes Sirijoje vyksta karas, o jis buvo šaukiamas atlikti privalomąją karo tarnybą. Teisėjų kolegija padarė išvadą, kad teismai pagrįstai konstatavo, jog šiam asmeniui taikytinos Konvencijos 31 straipsnio 1 dalies nuostatos. Kasacinis teismas pažymėjo, kad nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje aiškinant ir taikant Lietuvos Respublikos baudžiamąjį įstatymą turi būti atsižvelgiama į šios Konvencijos nuostatas ir autoritetingus jų aiškinimo šaltinius, t. y. Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro (toliau – JTVPK) priimamus dokumentus. Konvencijos 31 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybės neskiria nuobaudų (baudžiamųjų sankcijų) už neteisėtą įvažiavimą ar neteisėtą buvimą jų teritorijoje pabėgėliams, kurie, atvykę (tiesiogiai) iš teritorijos, kur jų gyvybei ar laisvei grėsė 1 straipsnyje nustatytas pavojus, atvyksta į šių valstybių teritoriją arba yra joje be leidimo, jeigu jie patys nedelsdami prisistato valdžios institucijoms ir išsamiai paaiškina savo neteisėtą atvykimą ar buvimą. Taip pat yra pripažįstama, kad Konvencijos 31 straipsnio 1 dalies normos apima ne tik neteisėtą sienos kirtimą, bet taip pat ir suklastotų ar netikrų dokumentų naudojimą šiame kontekste, kadangi dažnu atveju prieglobsčio ieškantiems asmenims tai būna vienintelis būdas pasiekti saugią valstybę (JTVPK, 2017 m. kovo 15 d. apskritojo stalo išvadų dėl nebaudimo už neteisėtą atvykimą ir buvimą: 1951 m. Pabėgėlių konvencijos 31 straipsnio aiškinimo ir taikymo, santrauka, 21 punktą). Taigi, tuo atveju,

kai asmuo pasinaudoja suklastotais dokumentais tam, kad galėtų atvykti į saugią valstybę ir gauti prieglobstį, tokie veiksmai patenka į neteisėto atvykimo sąvoką Konvencijos 31 straipsnio 1 dalies prasme, t. y. traktuojami kaip toks prieglobsčio siekiančio asmens elgesys, už kurį valstybės Konvencijos dalyvės yra įsipareigojusios netaikyti atsakomybės. Aptariamoje byloje nustatyta, kad Sirijos pilietis atvyko į Lietuvą neteisėtai pasinaudodamas suklastotais dokumentais, turėdamas tikslą apsaugoti savo gyvybę ir gauti prieglobstį.

Dėl kasatoriaus argumento, kad iki asmeniui inkriminuojamos nusikalstamos veikos požymių realizavimo jis apie 6–7 mėnesius gyveno ne valstybėje, kurioje jam grėsė pavojus (Sirija), ir visą šį laiką turėjo teisę bei galimybę prašyti prieglobsčio Turkijos Respublikoje ir Graikijos Respublikoje, teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į apeliacinės instancijos teismo išvadą, kad tarptautinės sutartys ir nacionalinės teisės aktai, taip pat teismų praktika neįpareigoja pabėgėlio atvykti būtent iš savo kilmės šalies, nes nei Konvencijoje, nei kituose tarptautinės teisės aktuose nėra nustatytas reikalavimas pabėgėliui teikti prašymą dėl prieglobsčio suteikimo pirmoje saugioje valstybėje, o tai reiškia, kad toks asmuo praktiškai gali siekti nuvykti į norimą šalį (tranzitu per kitas valstybes) ir ten prašyti prieglobsčio. Kasacinis teismas pritarė apeliacinės instancijos teismo išvadoms, kad žmogus, kuriam jo kilmės valstybėje gresia šiurkštūs žmogaus teisių pažeidimai, kyla grėsmė jo gyvybei ir sveikatai, jei yra galimybė, renkasi tokią prieglobsčio valstybę, kurioje galėtų kuo greičiau integruotis bei kurti visavertį gyvenimą, ir ta aplinkybė, jog nebuvo (siaurąja pažodine tvarka) atvykta iš kilmės šalies, negali būti vertinama kaip turinti esminę reikšmę, kuri lemtų baudžiamosios atsakomybės taikymo būtinumą. Turkijoje ir Graikijoje Sirijos pilietis iš viso praleido iki pusės metų, tačiau toks laikotarpis, įvertinus asmens keliavimo būdą ir kitas aplinkybes, nėra laikytinas nepateisinamai per ilgą, nė vienoje iš šių šalių jis neapsistojo, nesiruošė gyventi, jo tikslas buvo nuvykti į norimą Europos šalį (Vokietiją). Teisėjų kolegija nurodė, kad asmens atvykimas į Lietuvą ne tiesiogiai iš Sirijos, o iš kitos Šengeno erdvei priklausančios šalies neturi lemiamos reikšmės sprendžiant klausimą dėl asmens, prašančio prieglobsčio, statuso netekimo ar apsaugos nuo baudžiamąjo persekiojimo praradimo.

Atsakydamas į kasatoriaus argumentus dėl prieglobsčio prašymo pateikimo nedelsiant, kasacinis teismas pažymėjo, kad Konvencijos sąvoka „nedelsiant“ yra santykinė ir priklauso nuo konkrečių aplinkybių, be kita ko, galimybės pasikonsultuoti ir gauti informaciją, ji neturi būti aiškinama kaip griežtas reikalavimas laiko atžvilgiu, atsižvelgiant į ypatingą prieglobsčio prašytojų padėtį, kaip antai neteisėną supratimą, klaidingus kontrabandininkų patarimus, traumos poveikį, kalbos problemas, informacijos trūkumą, nesaugumo, nepasitikėjimo ir baimės jausmą, buvusią bendravimo su valstybės institucijomis (pareigūnais) patirtį. Šiame kontekste akcentuojama ir būtinybė atitinkamiems valstybės pareigūnams patiems identifikuoti asmenis, siekiančius prieglobsčio, ir nukreipti juos į tinkamas institucijas ir nurodyti reikiamas procedūras. Be to, netgi tais atvejais, kai pareiškėjas tyčia vengia pateikti prašymą, pavyzdžiui, todėl, kad norėtų prašyti prieglobsčio kitoje valstybėje, kurioje apsistoję jo giminaičiai arba draugai, šis delsimas nebūtinai rodo, kad pareiškėjo poreikis gauti tarptautinę apsaugą yra nepagrįstas. Minėta, kad tarptautinėje teisėje nenustatytas įpareigojimas asmeniui prašyti tarptautinės apsaugos pasitaikius pirmai progai. Apžvelgiamoje byloje nustatyta, kad asmuo, pasiekęs Lietuvos Respubliką, Vilniaus oro uosto pasienio užkardos pareigūnui pateikė netikrą dokumentą ir prisistatė savo tikruoju vardu bei pavarde, parodydamas paso nuotrauką telefone (savo tikrosios tapatybės neslėpė). Atsidūrus Lietuvoje, t. y. svetimijoje, jam nepažįstamoje, kitokios kultūros šalyje, būnant suimtam ir neilgai trukus po to, jam buvo sudėtinga suvokti, kada, kaip ir į ką privaloma kreiptis dėl prieglobsčio suteikimo. Atsižvelgdama į tai, kad asmuo nemoka lietuvių kalbos, anglų kalba taip pat iš esmės nekalba, teisėjų kolegija sprendė, kad jo galimybės nedelsiant kreiptis prieglobsčio pagrįstai įvertintos kaip ribotos.

Kasacinis teismas konstatavo, kad šioje byloje tinkamai nustatyta BK įtvirtinta baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė – būtinasis reikalingumas, ir išvada dėl jo sąlygų buvimo pagrįstai padaryta vadovaujantis, be kita ko, ir Lietuvos Respublikos ratifikuotos tarptautinės sutarties – Konvencijos nuostatomis. Apeliacinės instancijos teismo išvada, kad asmuo padarė veiką, atitinkančią nusikaltimo valdymo tvarkai požymius, – laikė, gabeną ir panaudojo netikrą dokumentą

– asmens tapatybės kortelę, siekdamas pašalinti pavojų savo gyvybei ir sveikatai, yra teisinga. Šiuo nusikaltimu buvo padaryta žala (sukeltas pavojus ir kilusi grėsmė) mažiau vertingoms baudžiamojo įstatymo saugomoms vertybėms ir gėriams, nei būtų kilusi, jei asmuo būtų likęs Sirijoje. Įvertinęs sau kilusią grėsmę, jis pasirinko elgesio variantą, kuris leido padaryti mažesnę žalą (padaryta žala valdymo tvarkai, o ne gyvybei ar sveikatai). Byloje nustatyta, kad iš esmės asmuo neturėjo kito pasirinkimo ir negalėjo kilusio pavojaus savo sveikatai pašalinti kitomis priemonėmis – tai galėjo padaryti tik išvykdamas iš Sirijos, o vėliau pasinaudodamas suklastotu dokumentu.

Įvertinusi išdėstytas aplinkybes, teisėjų kolegija sprendė, kad asmuo veikė esant būtinajam reikalingumui, todėl jo patraukimas baudžiamajon atsakomybėn nėra galimas, ir prokuroro kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-217-628/2021

BK 63 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl nusikalstamos veikos tęstinumo kriterijaus

Šioje baudžiamojoje byloje kasatorius nesutiko su apeliacinės instancijos teismo sprendimu dėl tęstinės nusikalstamos veikos nebuvimo nuteistųjų veiksmuose, nes grobimas vyko ne iš vieno šaltinio.

Teisėjų kolegija nurodė, kad byloje nustatyta, kad nuteistasis nuo 2019 m. spalio 20 d. iki 2019 m. lapkričio 29 d., iš viso 21 kartą, veikdamas kartu tiek su tyrimo metu nenustatytu asmeniu, tiek su kitu nuteistuoju (8 kartus), iš įvairių rajone esančių degalinių grobė degalus, t. y. degalinėse prisipildavo degalų ir už juos nesumokėję išvažiuodavo. Degalai buvo grobiami tapačiais veiksmais ir kiekvienu atveju jais buvo siekiama bendro rezultato – realizuoti pagrobtus degalus, nes šios vagystės buvo tapusios papildomu jų pragyvenimo šaltiniu. Be to, grobimas buvo vykdomas analogišku būdu ir aplinkybėmis, panaudojant tą patį automobilį, tarp atskirų nusikalstamų veiksmų nebuvo didelio laiko tarpo. Iš anksto paruoštas automobilis, talpyklos, į kurias buvo pilami degalai, gana didelis skaičius skirtingų kitų transporto priemonių valstybinių numerių rodo, kad nusikalstamai veikai buvo ruošiamasis iš anksto. Toks pasiruošimo lygis bei kitos aptartos byloje nustatytos aplinkybės patvirtina, kad nuteistieji turėjo bendrą tyčią iš degalinių grobti ne vieną kartą. Tai, kad degalai buvo grobiami iš skirtingų degalinių, teisėjų kolegijos vertinimu, nepaneigia pirmosios instancijos teismo išvados, jog nuteistieji padarė tęstinę nusikalstamą veiką. Tuo tarpu apeliacinės instancijos teismas minėtą nusikalstamą veiką išskaidė į atskiras nusikalstamas veikas pagal degalinių pavadinimus, iš kurių buvo grobiami degalai, t. y. remiantis vieno šaltinio kriterijumi. Kasacinis teismas išaiškino, kad šis kriterijus nėra pakankamas vagystės atitikties tęstinės veikos požymiams paneigti ir nepatvirtina būtinumo tęstinę nusikalstamą veiką išskaidyti į atskiras nusikalstamas veikas vien dėl to, kad žala padaryta skirtingiems subjektams. Tas pats grobiamo turto šaltinis yra tik papildomas ir neesminis veikos tęstinumo kriterijus. Pagrindinis tęstinės nusikalstamos veikos požymis, skiriantis tęstinę veiką nuo pavienio nusikaltimo, yra bendras kaltininko sumanymas, sujungiantis keletą veiksmų, kurių kiekvienas atskirai, nesant bendro sumanymo pagrobti svetimą turtą, galėtų sudaryti atskirus pavienius nusikaltimus (ar administracinius nusižengimus).

Atsižvelgdama į pirmiau nustatytas bylos aplinkybes, teisėjų kolegija apeliacinės instancijos teismo nuosprendį panaikino.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-213-719/2021

BK 223 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl aplaidaus buhalterinės apskaitos tvarkymo

Aptariamoje baudžiamojoje byloje pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu asmuo nuteistas pagal BK 223 straipsnio 1 dalį dėl to, kad, būdamas parapijos klebonas, aplaidžiai tvarkė parapijos buhalterinę apskaitą, t. y. neišrašė ir nepateikė parapijos 2010–2011 m. ir 2015–2017 m. kasos dokumentų (kasos pajamų orderio kvitų, kasos pajamų orderių), kuriuose atsispindėtų parapijos gautos lėšos gryniaisiais pinigais (aukos, rinkliavos), dėl to iš dalies nebuvo galima nustatyti parapijos turto, buvusio minėtu laikotarpiu. Apeliacinės instancijos teismas, nustatęs, kad asmuo buvo kaltinamas ir nuteistas ne dėl aplaidžiai tvarkomos parapijos ūkinės komercinės veiklos apskaitos, o dėl religinės (parapinės) veiklos (aukų, rinkliavų) apskaitos, jį išteisino, konstatavęs, kad buhalterinę apskaitą reglamentuojantys norminiai aktai tokie veiklai netaikomi. Prokuroras kasaciniu skundu prašė panaikinti apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka, be kita ko, nurodydamas, kad pagal Lietuvos vyskupų konferencijos 2005 m. lapkričio 24 d. nutarimu patvirtintos Katalikų Bažnyčios juridinių asmenų apskaitos tvarkos (toliau – Tvarka) II dalies 28 punktą prie pajamų yra priskiriamos aukos, rinkliavos, gauta pagalba (finansavimas) bei kitos šiame punkte nurodytos pajamų rūšys.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad kasatorius ignoruoja kitas Tvarkos nuostatas, pavyzdžiui, kad aptariama apskaitos tvarka, patvirtinta Lietuvos vyskupų konferencijos nutarimu, yra privaloma tik vyskupų įsteigtiems Katalikų Bažnyčios viešiesiems juridiniams asmenims, t. y. jų vidaus teisės aktas. Kitiems Katalikų Bažnyčios juridiniams asmenims tokia Tvarka yra rekomenduojama, neapima kunigų ir religinių apeigų patarnautojų tiesiogiai jų išlaikymui gaunamų pajamų, jei vietos vyskupo nėra nustatyta kitaip. Teisėjų kolegija nurodė, kad Konstitucijoje yra įtvirtintas valstybės ir bažnyčios atskirumo principas. Be to, Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutartyje „Dėl santykių tarp Katalikų Bažnyčios ir Valstybės teisinių aspektų“ (toliau – Sutartis) nustatyta, kad tiek Katalikų Bažnyčia, tiek Valstybė yra nepriklausomos ir autonomiškos kiekviena savo srityje (1 straipsnis). Šios sutarties 5 straipsnyje nustatyta, kad kompetentinga Katalikų Bažnyčios vadovybė turi išskirtinę teisę, be kita ko, laisvai tvarkyti bažnytinį gyvenimą, laisvę vykdyti savo sielovadinę, apaštališkąją ir karitatyvinę veiklą (Sutarties 4 straipsnis). Juridiniai asmenys, išvardyti Sutarties 2 straipsnyje, bei bažnyčios, koplyčios ir kiti sakralūs statiniai, parapijų namai, kurijos, seminarijos, vienuoliniai namai ir kita šių juridinių asmenų nuosavybė, naudojama sielovados, karitatyviniams, socialiniams, švietimo ir kultūros tikslams, neapmokestinami valstybiniais mokesčiais. Valstybė neapmokestina savanoriškų aukų Bažnyčiai ir aukų, skirtų jos sielovados, švietimo ir karitatyvinei veiklai (Sutarties 10 straipsnio 2, 3 dalys). Atsižvelgdamas į nurodytą teisinį reguliavimą, kasacinis teismas padarė išvadą, kad religinėms bendruomenėms, bendrijoms, centrams buhalterinę apskaitą reglamentuojantys teisės aktai taikomi tik jų ūkinės komercinės veiklos pajamų ir išlaidų apskaitai, o gautų lėšų gryniaisiais pinigais iš religinės veiklos, patarnavimų (pavyzdžiui, aukos už krikštą, santuokų palaiminimą, laidotuves ir pan.) apskaita yra Bažnyčios bei religinių organizacijų vidaus reikalas, į kurį valstybė nesikiša; šiuos klausimus Bažnyčia bei religinės organizacijos laisvai sprendžia pagal savo kanonus ir statutus.

Taigi kasacinis teismas konstatavo, kad naikinti apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir perduoti bylą nagrinėti iš naujo apeliacine tvarka nėra teisinio pagrindo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-237-303/2021

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK 113 ir 115 straipsnių nuostatų taikymas

Dėl civilinę atsakomybę pašalinančių ar jų ribojančių susitarimų sampratos, CK 6.252 straipsnio, įtvirtinančio draudimą apriboti civilinę atsakomybę už neturtinę žalą, aiškinimo ir taikymo bei išankstinių susitarimų atribojimo nuo sutarčių dėl atleidimo nuo prievolės

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje L. P. nuteista pagal BK 281 straipsnio 5 dalį už tai, kad vairuodama automobilį nesiėmė būtinų atsargumo priemonių, kad nekeltų pavojaus kitiems eismo dalyviams, sukdamą į kairę, nepraleido lygiareikšmiu keliu atvažiuojančio automobilio „Opel Vectra“, vairuojamo S. M., ir įvažiavusi į priešingą eismo juostą susidūrė su juo, dėl to automobilio „Opel Vectra“ keleivė A. M. nuo patirtų kūno sužalojimų mirė, keleivė E. M. patyrė nežymų sveikatos sutrikdymą, S. M. dėl žaizdos dešinio kelio priekiniame paviršiuje patyrė nežymų sveikatos sutrikdymą.

Bylą nagrinėję teismai sprendė, kad nukentėjusiesiems S. M. ir E. M. priteistina po 25 000 Eur neturtinei žalai atlyginti dėl atitinkamai dukters (sesers) žūties ir po 4000 Eur jų pačių patirtai neturtinei žalai atlyginti. Byloje nustatyta, kad S. M. dėl dukters žūties civilinę atsakovė AB „Lietuvos draudimas“ išmokėjo 16 650 Eur neturtinės žalos. E. M. civilinę atsakovė AB „Lietuvos draudimas“ pagal 2019 m. lapkričio 19 d. su nukentėjusiosios motina A. G. sudarytą susitarimą dėl žalos atlyginimo išmokėjo 13 000 Eur neturtinės žalos dėl sesers žūties ir 3000 Eur neturtinės žalos dėl pačios E. M. sveikatos sutrikdymo. Atsižvelgdamas į tai, apeliacinės instancijos teismas iš civilinės atsakovės AB „Lietuvos draudimas“ S. M. priteisė likusią sumą – 8350 Eur neturtinės žalos dėl dukters žūties ir 3445 Eur neturtinės žalos dėl jo paties sveikatos sutrikdymo. Atitinkamai E. M. priteista 12 000 Eur neturtinės žalos dėl sesers žūties ir 1000 Eur neturtinės žalos dėl jos pačios sveikatos sutrikdymo.

Kasaciniu skundu civilinis atsakovas AB „Lietuvos draudimas“ prašė panaikinti skundžiamų nuosprendžių dalis dėl 3455 Eur neturtinės žalos atlyginimo priteisimo S. M. ir 13 000 Eur neturtinės žalos atlyginimo priteisimo E. M. ir nurodė, kad teismai netinkamai taikė CK 6.252 straipsnį ir neatsižvelgė į tai, kad klausimas dėl žalos atlyginimo jau yra išspręstas susitarimu, ir priteisė iš civilinės atsakovės papildomai 13 000 Eur. Susitarimu civilinę atsakovė įsipareigojo atlyginti ir atlygino E. M. 3000 Eur neturtinę žalą dėl jos patirto nežymaus sveikatos sutrikdymo ir 13 000 Eur neturtinę žalą dėl sesers žūties.

Atsakydama į šiuos kasacinio skundo argumentus išplėstinė mišri teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal CK 6.252 straipsnio 1 dalį šalių susitarimas dėl civilinės atsakomybės už nuostolius (žalą), padarytus dėl skolininko tyčios ar didelio neatsargumo, netaikymo ar jos dydžio apribojimo negalioja. Draudžiama apriboti ar panaikinti civilinę atsakomybę už sveikatos sužalojimą, gyvybės atėmimą ar neturtinę žalą. Taigi, CK 6.252 straipsnyje įtvirtintas imperatyvus draudimas tam tikrais atvejais šalims iš anksto susitarti dėl atsakomybės ribojimo ar jos pašalinimo. Remiantis šiuo straipsniu, galima išskirti tokius atsakomybę ribojančių susitarimų negaliojimo pagrindus – susijusius su skolininko kalte, susijusius su objektu, kuriam padaryta žala, ir žalos rūšimi. Šiame kontekste išplėstinė teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad CK 6.252 straipsnis yra taikomas būtent išankstiniams, o ne vėlesniems, sudarytiems po įvykio ir žinant padarytos žalos pobūdį, susitarimams dėl atsakomybės. Atitinkamai, kai sudaroma žalos (nuostolių) atlyginimo sutartis, kuri nelaikytina išankstiniu susitarimu apriboti ar panaikinti atsakovo atsakomybę, CK 6.252 straipsnis netaikomas.

Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas sprendė, kad nukentėjusiosios motinos ir civilinės atsakovės sudarytas susitarimas dėl žalos atlyginimo neprieštaruoja imperatyviai CK 6.252 straipsnio normai ir nėra niekinis, nes CK 6.252 straipsnyje yra įtvirtintas išankstinių susitarimų dėl žalos atlyginimo apribojimų draudimas, o nagrinėjamu atveju susitarimas dėl žalos atlyginimo buvo retrospektyvus, t. y. sudarytas jau po įvykio, todėl CK 6.252 straipsnio nuostatos šiuo atveju nėra taikomos.

Dėl sutarties dėl nuostolių atlyginimo pripažinimo negaliojančia, kai ją sudaro teisės tvarkyti nepilnamečio vaiko turtą neturintis asmuo

Kasacinis teismas pažymėjo, kad sutartis dėl žalos atlyginimo, kaip ir bet kuris kitas sudarytas sandoris, gali būti pripažinta niekine arba nugincijama bet kuriuo iš CK 1.80–1.93 straipsniuose išvardytų sandorių negaliojimo teisinių pagrindų, įvertinus konkretų negaliojimo pagrindą patvirtinančias aplinkybes, todėl, anot išplėstinės teisėjų kolegijos, sprendžiant sutarties dėl žalos atlyginimo atitikties imperatyvioms įstatymo normoms ir atitinkamai šios sutarties galiojimo klausimą, svarbu įvertinti, ar motina turėjo teisę ją sudaryti.

Kasacinis teismas nurodė, kad įstatymų leidėjo nustatyta priemonė, leidžianti tėvams tvarkyti vaikui priklausantį turtą, kartu užtikrinant vaikų ir tėvų turto atskyrimo įgyvendinimą, yra uzufukto teisė. Kai turto turintis vaikas gyvena su savo tėvais (tėvu ar motina), tėvų ir vaikų turtiniai santykiai reglamentuojami CK trečiosios knygos IV dalies XII skyriaus I skirsnyje (CK 3.185–3.191 straipsniai). CK 3.185 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad turtą, kuris yra nepilnamečių vaikų nuosavybė, tvarko jų tėvai uzufukto teisėmis. Tai, be kita ko, reiškia, kad visi tėvų sprendimai dėl vaikų turto valdymo ir tvarkymo turi atitikti geriausius vaikų interesus (CK 3.186 straipsnio 1 dalis), pajamas ir vaisius, gaunamus iš nepilnamečiam vaikui priklausančio turto, tėvai gali naudoti vaikų reikmėms, atsižvelgdami į vaiko interesus (CK 3.186 straipsnio 2 dalis), tėvai be išankstinio teismo leidimo neturi teisės atlikti veiksmų, nurodytų CK 3.188 straipsnio 1 dalyje. CK 3.190 straipsnio 1 dalyje nustatyta vaiko turto tvarkymo uzufukto teise tvarka, atsižvelgiant į šios normos tikslus, yra imperatyvi.

Apžvelgiamoje byloje nustatyta, kad motinos teisės A. G. nebuvo ir nėra apribotos, tačiau galimybė sudaryti finansinius susitarimus vaiko vardu yra priklausoma nuo to, su kuriuo iš išsiskyrusių tėvų yra nustatyta vaiko gyvenamoji vieta (CK 3.190 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad ištuokos ar tėvų gyvenimo skyrium atveju nepilnamečio vaiko turto tvarkymo teisė priklauso tam iš tėvų, su kuriuo teismo sprendimu nustatyta vaiko gyvenamoji vieta). 2019 m. spalio 22 d. Vilniaus miesto apylinkės teismo nutartimi, kuria patvirtinta šalių sudaryta taikos sutartis, E. M. gyvenamoji vieta buvo nustatyta su tėvu S. M. Taigi, draudimo bendrovei (civilinei atsakovei) sudarant sutartį su nukentėjusiosios motina, nukentėjusiosios gyvenamoji vieta jau buvo nustatyta su jos tėvu. Tai reiškia, kad A. G. neturėjo teisinio pagrindo tvarkyti vaiko turto (turtinių teisių), taigi, ir vaiko vardu pasirašyti 2019 m. lapkričio 19 d. susitarimo dėl žalos atlyginimo. Atsižvelgdama į tai išplėstinė teisėjų kolegija padarė išvadą, kad sutartis dėl žalos atlyginimo prieštarauja CK 3.190 straipsnio 1 dalyje įtvirtintam imperatyviam teisiniam reguliavimui.

Kartu išplėstinė mišri teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad bylą nagrinėję teismai nevertino, ar civilinė atsakovė AB „Lietuvos draudimas“, sudarydama sutartį dėl žalos atlyginimo, veikė remdamasi CK 3.190 straipsnio 1 dalimi, t. y. ar prieš sudarydama minėtą sutartį įsitikino, kad ji sudaroma su vienu iš tėvų, kuris turi teisę vaikui priklausantį turtą tvarkyti uzufukto teise. Išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, civilinei atsakovei taikytinas maksimalaus atidumo ir rūpestingumo standartas, kuris užtikrinamas, pavyzdžiui, įdiegiant vidinę sistemą, kuria vadovaujantis nepilnamečio vaiko tėvas ar motina, veikiantis vaiko patirtos žalos sureguliuavimo procese ir sudarantis panašaus pobūdžio sutartis, pateiktų atitinkamas deklaracijas, patvirtinančias, kad turi vaiko atstovavimo teisę turtinių santykių srityje, tai patvirtinančius dokumentus (pvz., teismo sprendimą dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo) ir (ar) kito iš tėvų patvirtinimą, jog minėtos sutarties sudarymui neprieštarauja. Byloje nėra duomenų, koks standartas šiuo klausimu buvo taikomas draudimo bendrovėje sudarant žalos atlyginimo susitarimą.

Dėl neturtinės žalos dydžio

Pripažinęs sutartį dėl žalos atlyginimo negaliojančia, kasacinis teismas kartu pažymėjo ir tai, kad aktualių tampa neturtinės žalos dydžio nukentėjusiajai E. M. nustatymo klausimas. Civilinė atsakovė AB „Lietuvos draudimas“ kasaciniu skundu ginčijo priteistos neturtinės žalos dydį, nurodydama, kad nukentėjusiajai E. M. teismų nustatyta 25 000 Eur neturtinės žalos suma dėl

sesers žūties ir 4000 Eur neturtinės žalos suma dėl patirto nežymaus sveikatos sutrikdymo viršija teismų praktikoje nustatytas neturtinės žalos ribas.

Šiuos kasacinio skundo argumentus išplėstinė teisėjų kolegija atmetė kaip teisiškai nepagrįstus ir konstatavo, kad bylą nagrinėję teismai teisingai įvertino nukentėjusiosios patirtus išgyvenimus ir stresą dėl sesers žūties. Nukentėjusiosios E. M. ir jos sesers A. M. tarpusavio santykiai buvo labai artimi, intensyvūs, pasižymėjo stipriu emociniu prieraišumu, kadangi didelę dalį laiko jos leisdavo kartu, buvo geriausias draugės. Nukentėjusioji patyrė stiprų sukrėtimą netekusi šio ryšio, iki šiol jaučia sunkiai pakeliamą dvasinį skausmą, tuštumą, neviltį, o šie išgyvenimai neigiamai veikia tiek psichinę, tiek fizinę jos sveikatą. Neabejotina, kad nukentėjusioji patyrė itin stiprius dvasinius išgyvenimus, ypač atsižvelgiant į tai, kad atkurti prarastus artimus santykius yra nebeįmanoma. Teisėjų kolegijos vertinimu, atsižvelgiant į nukentėjusiosios E. M. jauną amžių, pagrįstai manytina, kad jai priteistina didesnė neturtinės žalos suma nei suaugusių brolių (seserų) netekties atveju, kadangi akivaizdu, jog mažamečiai jautriau reaguoja į stresines situacijas ir patiria didesnius neigiamus dvasinius išgyvenimus. Išplėstinė teisėjų kolegija pripažino, kad bylą nagrinėję teismai, spręsdami dėl neturtinės žalos, pagrįstai vadovavosi CK 6.250 straipsnyje suformuluotais kriterijais, tinkamai įvertino nusikaltimu nukentėjusiesiems padarytą neturtinę žalą ir nenukrypo nuo suformuotos teismų praktikos šios kategorijos bylose.

Kartu išplėstinė mišri teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad sveikatos sutrikdymo bylose neturtinės žalos kompensacijos dydžio nustatymo specifika yra ta, jog teismas turi atsižvelgti ne tik į bendruosius CK 6.250 straipsnio 2 dalyje įtvirtintus kriterijus, bet ir į sveikatos sutrikdymo situacijoje reikšmingas aplinkybes, pvz., sveikatos sužalojimo laipsnį, patirtos traumos pobūdį, atsiradusias dėl sveikatos sutrikdymo turtines ir neturtines pasekmes (lėšas, būtinas sveikatai pagerinti, fizinius ir dvasinius išgyvenimus ir pan.), pasikeitimus įvairiose nukentėjusio asmens gyvenimo sferose (profesinėje, visuomeninėje, asmeninėje ir kt.) bei kitas aplinkybes, kurios daro tiesioginę įtaką asmens fizinių ir dvasinių išgyvenimų stiprumui ir kartu lemia piniginio kompensacinio ekvivalento nustatymą.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, išplėstinė mišri teisėjų kolegija sprendė, kad bylą nagrinėję teismai, nors netinkamai aiškino CK 6.252 straipsnio nuostatas, tačiau padarė pagrįstą išvadą, kad nukentėjusiajai E. M. papildomai priteistina 12 000 Eur neturtinės žalos atlyginimo dėl sesers žūties ir 1000 Eur dėl nežymaus sveikatos sutrikdymo, ir civilinio atsakovo AB „Lietuvos draudimas“ kasacinį skundą atmetė, o teismų sprendimus paliko galioti be pakeitimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-130-1073/2021

III. CIVILINĖS BYLOS

Sutarčių teisė

Dėl banko teisės vienašališkai nutraukti banko sąskaitos sutartį

Ieškovė (banko klientė) prašė pripažinti atsakovo (banko) sprendimus vienašališkai nutraukti banko sąskaitos ir finansinių priemonių sąskaitos tvarkymo, pavedimų vykdymo ir rekomendacijų teikimo sutartis neteisėtais ir juos panaikinti. Atsakovas nurodė, kad turėjo teisę nutraukti nurodytas neterminuotas sutartis ieškovę tinkamai iš anksto įspėjęs, nurodydamas tokio nutraukimo motyvų. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atmetė ieškinį. Bylą nagrinėję teismai padarė išvadą, kad tarp šalių sudarytos sutartys suteikė teisę bankui jas vienašališkai nutraukti bet kokiais pagrindais, net ir sutarties nutraukimo priežasčių aiškiai neįvardijant, su sąlyga, kad bus laikomasi sutartyse nurodyto išankstinio pranešimo termino ir formos. Tokią išvadą teismai padarė atsižvelgdami į tai, kad nei šalių sudarytų sutarčių nuostatos, nei Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo 15 straipsnio 7 dalis, kurios pagrindu jos buvo parengtos, neįtvirtina jokių konkrečių atvejų, kada mokėjimo paslaugų teikėjas gali pasinaudoti sutarties vienašališko nutraukimo teise.

Kasacinis teismas nurodė, kad teisinius santykius, susijusius su banko sąskaitų atidarymu ir jose atliekamomis finansinėmis operacijomis, reguliuoja Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) šeštosios knygos XLVI skyriaus normos (CK 6.913–6.928 straipsniai), taip pat Mokėjamų įstatymas. Banko sąskaitos sutarties nutraukimo sąlygas ir teises pasekmes reglamentuojantis CK 6.927 straipsnis nustato, kad banko sąskaitos sutartis gali būti nutraukta banko iniciatyva tik dviem atvejais: 1) jeigu lėšų, esančių klientų sąskaitoje, suma sumažėja tiek, kad nesiekia sutartyje nustatytos minimalios sumos, ir per vieną mėnesį nuo banko išsiųsto pranešimo dienos klientas jos nepadidina; 2) jeigu daugiau kaip metus kliento sąskaitoje nėra piniginių lėšų ir su kliento sąskaita nebuvo atliekamos jokios operacijos, ir banko sutartis nenustato ko kita (CK 6.927 straipsnio 2 dalis). Pagal Mokėjamų įstatymo 15 straipsnio 7 dalį, jeigu bendrojoje sutartyje (kas apima ir banko sąskaitos sutartį) yra nustatyta, mokėjimo paslaugų teikėjas gali nutraukti neapibrėžtam terminui sudarytą bendrąją sutartį, pateikdamas mokėjimo paslaugų vartotojui pranešimą apie nutraukimą raštu popieriuje arba naudodamas kitą patvarią laikmeną ne vėliau kaip prieš 60 dienų iki bendrosios sutarties nutraukimo dienos (savo esme tokia pati nuostata įtvirtinta Europos Sąjungos mokėjimo paslaugų direktyvos Nr. 2007/64/EB 43 straipsnio 3 dalyje ir ją vėliau pakeitusios Direktyvos Nr. 2015/2366 53 straipsnio 3 dalyje). Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas nurodė, kad pagal CK 1.3 straipsnio 3 dalį CK normos ginčo santykiams taikytinos tik tiek, kiek kitaip nėra reglamentuota Mokėjamų įstatyme. Kasacinis teismas konstatavo, kad Mokėjamų įstatymo 15 straipsnio 7 dalis, kitaip nei CK 6.927 straipsnio 2 dalis, įtvirtina galimybę mokėjimo paslaugų teikėjui ir mokėjimo paslaugų vartotojui susitarti dėl mokėjimo paslaugų teikėjo teisės vienašališkai nutraukti neterminuotą bendrąją sutartį apie tai iš anksto informavus mokėjimo paslaugų vartotoją ir neriboja šios galimybės konkrečiais, įstatyme įtvirtintais, bendrosios sutarties nutraukimo atvejais, išskyrus terminą, per kurį turi būti pateikiamas pranešimas apie sutarties nutraukimą, ir formą, kuria toks pranešimas turi būti pateikiamas. Tačiau kasacinis teismas pažymėjo, kad Mokėjamų įstatymo 15 straipsnio 7 dalyje įtvirtintas teisinis reglamentavimas nesudaro pagrindo teigti, jog mokėjimo paslaugų teikėjo teisė vienašališkai nutraukti bendrąją sutartį, sutartyje neaptarus konkrečių vienašalio jos nutraukimo mokėjimo paslaugų teikėjo iniciatyva atvejų, turėtų būti laikoma absoliučia. Tokia mokėjimo paslaugų teikėjo teisė visų pirma yra ribojama CK 6.721 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos taisyklės, pagal kurią paslaugų teikėjas turi teisę vienašališkai nutraukti atlygintinų paslaugų teikimo sutartį tik dėl svarbių priežasčių. Antra, mokėjimo paslaugų teikėjo teisė vienašališkai nutraukti bendrąją sutartį yra ribojama ir *favor contractus* (sutarties naudai) principo, reikalaujančio pakankamo ne tik teisinio, bet ir faktinio pagrindo nutraukti sutartį. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas išaiškino, kad šalims bendrojoje sutartyje įtvirtinus mokėjimo paslaugų teikėjo teisę vienašališkai nutraukti neapibrėžtam terminui sudarytą bendrąją sutartį, tačiau nenurodžius konkrečių atvejų, kada mokėjimo paslaugų teikėjas gali pasinaudoti tokia teise, mokėjimo paslaugų teikėjas vienašalio sutarties nutraukimo teise gali pasinaudoti tik esant svarbioms priežastims. Kilus ginčui dėl bendrosios sutarties vienašališko nutraukimo teisėtumo ir mokėjimo paslaugų teikėjui neįrodžius, kad vienašalį sutarties nutraukimą konkrečiu atveju lėmė svarbios priežastys, vienašalis sutarties nutraukimas, kaip vienašalis sandoris, pripažintinas neteisėtu ir negaliojančiu kaip neatitinkantis, *inter alia* (be kita ko), *favor contractus*, sąžiningumo ir bendradarbiavimo (kooperavimosi) sutartiniuose santykiuose principų. Kasacinis teismas nusprendė, kad ginčo atveju atsakovui (bankui) šios bylos nagrinėjimo metu neįrodžius svarbių priežasčių, lėmusių sutarčių su ieškove nutraukimą, vienašalis sutarčių su ieškove nutraukimas pripažintinas neteisėtu.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad nors Lietuvos banko parengtos Mokėjamų paslaugų teikimo gairės (toliau – Gairės) nėra privalomojo pobūdžio teisės aktas, jose įtvirtintos rekomendacijos, susijusios su bendrosios sutarties nutraukimu mokėjimo paslaugų teikėjo iniciatyva, visiškai atitinka ginčo teisiniams santykiams taikytiną teisinį reglamentavimą ir kasacinio teismo formuojamą praktiką dėl *favor contractus* principo taikymo sutartiniuose santykiuose. Kasacinio teismo vertinimu, Gairės gali būti laikomos atitinkamos verslo srities standartu, į kurį, be kita ko, atsižvelgtina sprendžiant, ar mokėjimo paslaugų teikėjo atliktas vienašalis sutarties nutraukimas konkrečiu atveju atitiko sąžiningumo principo reikalavimus.

Remdamasis išdėstytais argumentais, kasacinis teismas panaikino šią bylą nagrinėjusių teismų procesinius sprendimus ir tenkino ieškinį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-303-823/2021

Dėl rangos sutarties terminą pažeidusio rangovo atsakomybės už užsakovo patirtus nuostolius, kai dėl šio pažeidimo užsakovas nutraukė sutartį ir sudarė ją pakeičiančią sutartį

Ieškovė (užsakovė) prašė priteisti iš atsakovo (rangovo) įsiskolinimą už atliktus darbus, delspinigius bei sulaikytą sumą pagal šalių sudarytą rangos sutartį. Atsakovas pareiškė priešieškinį, kuriuo prašė priteisti iš ieškovės nuostolių, atsiradusių nutraukus su ieškove sutartį ir sudarius ją pakeičiančią sutartį, atlyginimą. Atsakovas, nutraukęs su ieškove sudarytą rangos sutartį, įvykdė pakartotines viešojo pirkimo procedūras ir supaprastinto pirkimo neskelbiamos apklausos būdu su naująja rangove sudarė rangos sutartį dėl atsakovo bendrabočio defektų ištaisymo ir modernizavimo darbų užbaigimo (pakeičiančiąją rangos sutartį). Naujoji rangovė ne tik ištaisė ieškovės atliktų darbų trūkumus, bet ir užbaigė ieškovės pradėtus darbus, t. y. pasiekė atsakovo ir ieškovės pradinę rangos sutartimi siektą rezultatą. Pirmosios instancijos teismas priteisė atsakovui iš ieškovės pakeičiančiosios rangos sutarties ir pradinės rangos sutarties kainų skirtumą kaip jo tiesioginių nuostolių atlyginimą. Apeliacinės instancijos teismas nusprendė, kad atsakovo sudaryta pakeičiančioji sutartis negali būti kriterijumi nustatant užsakovo tiesioginius nuostolius, patirtus dėl ieškovės vėlavimo užbaigti rangos sutartyje nurodytus darbus, nes ši sutartis yra sudaryta skirtingomis sąlygomis ir riziką dėl šių sąlygų skirtingumo prisiėmė užsakovas.

Kasacinis teismas nurodė, kad aplinkybė, jog rangos darbų atlikimo terminas buvo esminė sutarties sąlyga, yra nustatyta įsiteisėjusiu teismo sprendimu ir šis faktas turi prejudicinę reikšmę nagrinėjamoje byloje (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 279 straipsnio 4 dalis). Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad pakeičiančioji sutartis neturi privalomai būti identiška nutrauktai savo sąlygomis, kiek tai susiję, be kita ko, su paslaugų kiekiu ir kita, svarbiausia, kad pakeičiančioji sutartis ekonominiu požiūriu pakeistų pirmąją. Apeliacinės instancijos teismas aplinkybę, jog pakeičiančiąją sutartimi buvo nustatytas žymiai trumpesnis rangos darbų atlikimo terminas negu pradinėje sutartyje, vertino kaip pakankamą konstatuoti, kad sutartys sudarytos skirtingomis sąlygomis. Kasacinis teismas šiuos apeliacinės instancijos teismo argumentus laikė nepagrįstais. Šioje byloje reikšmingas naujosios sutarties sudarymo tikslas – realus ieškovės neįvykdytos prievolės įvykdymas per rangos darbų finansavimui gauti atsakovo ir UAB Viešųjų investicijų plėtros agentūros nustatytą terminą, o, kaip nustatyta byloje, šis tikslas naująja sutartimi buvo pasiektas. Todėl, priešingai nei nusprendė apeliacinės instancijos teismas, kasacinis teismas konstatavo, kad naujoji sutartis laikytina sutartimi, ekonominiu požiūriu pakeičiančia pirmąją sutartį. Kasacinis teismas pažymėjo, kad teisiškai nėra reikšminga aplinkybė, jog pradinėje sutartyje ir naujoje sutartyje nustatyti rangos darbų atlikimo terminai yra skirtingi (darbų atlikimo terminai nėra identiški), kadangi buvo pasiektas tas pats ekonominis rezultatas, o darbų atlikimo trukmė buvo nulemta būtinybės išsaugoti darbų finansavimą, kurio praradimas galėjo sukelti papildomų nuostolių.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad skubią naujų rangovų paiešką, trumpus naujų sutarčių įvykdymo terminus ir atitinkamai gerokai didesnę nei pradinės sutarties kainą lėmė ieškovės sutartinių įsipareigojimų neįvykdymas per sutartus terminus, apie kurių svarbą atsakovas ieškovę informavo. CK 6.200 straipsnio 1–3 dalyse nurodyta, kad šalys privalo vykdyti sutartį tinkamai ir sąžiningai; vykdydamos sutartį, šalys privalo bendradarbiauti ir kooperuotis; sutartis turi būti vykdoma kuo ekonomiškiau kitai šaliai būdu. Matydama, kad nesusėdė laiku pabaigti darbus per sutartą terminą, ieškovė neinformavo apie tai atsakovo, todėl šis neturėjo galimybės pakeičiančiąją sutartį sudaryti anksčiau, parengęs ją mažiausią kainą orientuotą viešojo pirkimo konkursą, dėl to didelė pakeičiančiosios sutarties kaina yra ieškovės veiksmų padarinys. Kasacinio teismo vertinimu, nurodytos aplinkybės suponuoja išvadą, kad susiklosčiusioje situacijoje atsakovo pasirinktas viešųjų pirkimų būdas atitiko protingumo kriterijų, tuo labiau kad byloje nėra pateikta įrodymų, jog buvo kitas būdas, kuris būtų užtikrinęs tapataus ekonominio rezultato pasiekimą

mažesnėmis sąnaudomis. Todėl, kasacinis teismas pripažino nepagrįsta apeliacinio teismo išvadą, jog atsakovo pasirinktas viešųjų pirkimų būdas savaime lemia pakeičiančiosios sutarties kvalifikavimą kaip sudarytos skirtingomis ekonominėmis sąlygomis.

Kasacinis teismas nurodė, kad kadangi verslininkui taikoma atsakomybė be kaltės, CK 6.258 straipsnio 4 dalyje yra įtvirtintas tokios verslininko atsakomybės be kaltės ribojimas. Pagal minėtą normą, neįvykdžiusi prievolės įmonė (verslininkas) atsako tik už tuos nuostolius, kuriuos ji numatė ar galėjo protingai numatyti sutarties sudarymo metu kaip tikėtiną prievolės neįvykdymo pasekmę. Ši norma įtvirtina vadinamąją nuostolių numatymo doktriną. Kasacinis teismas pažymėjo, kad CK 6.258 straipsnio 4 dalyje įtvirtintas verslininko atsakomybės ribų kriterijus yra ne tam tikra suma ar procentinė išraiška nuo šalių sudarytos sutarties kainos. Pagal šią teisės normą, toks kriterijus yra verslininko galimybė sutarties sudarymo metu protingai numatyti tam tikrus nuostolius, galinčius kilti jam tinkamai neįvykdžius prievolės. Taigi verslininkas negali būti laikomas atsakingu už tokius kitos sutarties šalies nuostolius, kurie kilo jam tinkamai neįvykdžius prievolės, tačiau nuostolius lėmusių aplinkybių jis protingai negalėjo numatyti sutarties sudarymo metu, šių aplinkybių atsiradimas nepriklausė nuo jo valios ir veiksmų. Tokių aplinkybių pavyzdžiu gali būti laikomos pagal CK 6.212 straipsnio nuostatas kaip nenugalima jėga kvalifikuojamos aplinkybės. Verslininkas, sudarydamas sutartį ir įsipareigodamas ją įvykdyti per nustatytą terminą, paprastai gali protingai numatyti, kad, sutarties tinkamai neįvykdžius, kita šalis gali patirti nuostolius. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas pažymėjo, kad, sudarydamas rangos sutartį, užsakovas turi teisėtą lūkestį, jog darbai bus atlikti ne tik kokybiškai, bet ir laiku, kadangi rangovas, veikiantis šioje srityje turi visas galimybes įvertinti būsimų darbų atlikimo terminus. Darbų atlikimo terminas, priklausomai nuo konkrečių aplinkybių, užsakovui gali būti esminė sąlyga (kaip nustatyta šio ginčo atveju), ir rangovui, kaip šios srities verslininkui, tai paprastai yra žinoma. Kasacinis teismas konstatavo, kad rangovas, kaip savo srities profesionalas, būdamas apdairus ir protingas verslininkas, privalo numatyti, kad, jam laiku neįvykdžius sutartinių įsipareigojimų, užsakovas gali nutraukti su juo sutartį ir sudaryti šią sutartį pakeičiančiąją, dėl to užsakovui gali atsirasti nuostolių, o pareiga juos atlyginti įstatymo pagrindu tektų rangovui (CK 6.258 straipsnio 5 dalis).

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-325-378/2021

Dėl turto draudimo sutarties sąlygų vertinimo skaidrumo ir sąžiningumo aspektu

Ieškovas (draudėjas) prašė teismo priteisti atitinkamo dydžio draudimo išmoką, nes draudikė (atsakovė) atsisakė jam išmokėti draudimo išmokos dydį, apskaičiuotą už sunaikintus pastatus nauja (atkūrimo kaštų) verte pagal turto (pastatų) draudimo sutartį. Draudikė nurodė, kad ji, apskaičiuodama draudimo išmokos dydį ne apdrausto turto atkuriamąją, o likutine verte, rėmėsi Gyventojų turto draudimo taisyklių (toliau – Taisyklės) nuostata, kurioje nurodyta, kad jeigu draudėjas neatstato (nors tai įmanoma) ir / ar neįrodo, jog atstatys apdraustą turtą, tai nors šis turtas buvo apdraustas nauja verte, draudimo išmoka apskaičiuojama ir išmokama jo likutine verte (135.9 punktas). Pirmosios instancijos teismas tenkino ieškinį. Apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas dėl ieškovui priklausančios draudimo išmokos dydžio, nusprendė, kad nors draudimo liudijime nurodyta, jog turtas draudžiamas nauja verte, draudikas visų pirma privalo išmokėti draudimo išmokos dalį, lygią turto likutinei ar rinkos vertei, ir tik draudėjui įgyvendinant savo teisę atstatyti turtą, draudikas privalo sumokėti likusią draudimo išmokos dalį, apskaičiuotą nauja verte.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad vienas iš turto draudimo sutarčių ypatumų – draudimo vertės kategorijos (tipo) nustatymas draudimo liudijime. Remiantis Taisyklių nuostatomis, pastatai, butai draudžiami nauja (atkūrimo kaštų) verte (pinigų suma, kurios reikėtų naujam objektui atkurti ar įsigyti) arba likutine verte (pinigų suma, kurią sudaro turto atkuriamoji vertė, atėmus nusidėvėjimo sumą). Ginčo atveju turtas (išskyrus vieną pastatą) buvo apdraustas nauja (atkūrimo kaštų) verte. Atsižvelgiant į konkrečią draudimo vertės kategoriją, nustatoma draudimo suma (įvertinamas maksimalus nuostolis, kurį gali patirti draudėjas įvykus draudžiamajam įvykiui) ir atitinkamai

draudimo įmoka bei draudimo išmoka. Atitinkamai draudėjas, kuriam siūloma drausti turtą nauja (atkūrimo kaštų) verte, sumokėjęs didesnę draudimo įmoką, pagrįstai tikisi gauti didesnę draudimo išmoką, kuri nebus nepagrįstai sumažinta draudikui pritaikius kitą, nei nurodyta draudimo liudijime, draudimo vertę.

Šioje byloje nebuvo ginčo dėl to, kad šalių sudaryta gyventojų turto draudimo sutartis priskirtina vartojimo sutartims, kadangi ieškovas ją sudarė, apdrausdamas savo poreikiams naudojamą asmeninį turtą. Kasacinio teismo vertinimu, apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė CK 6.228⁴ straipsnyje nustatytus ir teismų praktikos išplėtotus vartojimo sutarčių sąlygų sąžiningumo kontrolės kriterijus ir sąlygas. Kasacinis teismas pažymėjo, jog CK 6.228⁴ straipsniu nustatyta vartotojų apsaugos sistema pagrįsta idėja, kad vartotojas yra silpnesnėje padėtyje nei verslininkas dėl, be kita ko, turimos informacijos lygio, todėl sutarčių sąlygų aiškumo ir suprantamumo, taigi, ir skaidrumo, reikalavimą reikia suprasti kaip reikalavimą, leidžiantį vartotojui (draudėjui) ne tik suvokti, kokias teises ir pareigas jis įgyja sudarytos sutarties pagrindu, bet taip pat ir įvertinti jam potencialiai reikšmingus ekonominius padarinius, galinčius atsirasti dėl to, kad draudimo vertę atitinkančios draudimo išmokos mokėjimas yra susietas su papildomomis sąlygomis, kuriomis vartotojas yra įpareigojamas įrodyti, kad sunaikinto turto atstatyti neįmanoma, o kai jį atstatyti įmanoma, – turto atstatymo išlaidas. Tam, kad būtų laikomasi skaidrumo reikalavimo, itin svarbu tai, ar draudimo sutartyje skaidriai apibūdinta draudimo išmokos apskaičiavimo ir mokėjimo tvarka ir sąlygos, taip pat jų ryšys su kitomis sutarties sąlygomis. Kasacinis teismas padarė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas, vertindamas draudimo išmokos mokėjimo sąlygas ir jų santykį su ginčijama Taisyklių nuostata, nepagrįstai neatsižvelgė ne tik į tai, kad draudikas tinkamai neatskleidė taikomos draudimo apsaugos pobūdžio, bet ir į aplinkybę, kad, remiantis jomis, draudimo išmokos apskaičiavimo ir mokėjimo tvarka priklauso išimtinai tik nuo vienos sutarties šalies – draudiko – valios ir sudaro galimybes išimtinai draudikui spręsti, ar papildomos sąlygos, būtinos tam, kad draudimo išmoka būtų mokama nauja verte, yra tenkinamos. Taisyklėse nenustačius konkrečių objektyvių draudimo išmokos apskaičiavimo ir išmokėjimo būdų ir kriterijų, kuriais remiantis minėtas vertinimas atliekamas, ir to, kokiomis įrodinėjimo priemonėmis draudėjas turi įrodinėti turto atstatymo negalimumą, ateityje būsimą turto atstatymą, ar faktiškai patirtas turto atstatymo išlaidas, apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai nusprendė, kad Taisyklių nuostatos, įtvirtinančios draudimo išmokos apskaičiavimo ir išmokėjimo tvarką, procedūriniu (skaidrumo) aspektu atitinka sąžiningumo reikalavimus, yra aiškios ir suprantamos vidutiniškai apdairiam vartotojui. Kasacinis teismas pažymėjo, kad, draudėjui turint galimybę pasirinkti draudimo vertės kategoriją (turtą drausti nauja ar likutine verte), sudarant draudimo sutartį, informacija apie draudimo sumą, draudimo įmoką ir draudimo išmokos apskaičiavimo tvarką vartotojui ypač svarbi ir turi esminę reikšmę jo apsisprendimui sudaryti draudimo sutartį. Apdraudus turtą nauja verte draudikas įgyja pareigą mokėti draudimo išmoką dėl prisiimtos rizikos, kurią sudaro nuostolių suma, kurios reikėtų naujam objektu atkurti ar įsigyti, todėl, draudikui nustačius papildomas sąlygas, kada toks išmokos skaičiavimo būdas negali būti taikomas, ir tokio draudimo apsaugos pobūdžio tinkamai neatskleidus vartotojui, Taisyklėmis yra iškreipiama šalių teisių ir interesų pusiausvyra vartotojo nenaudai. Kasacinio teismo vertinimu, jeigu šios papildomos sąlygos yra įtrauktos į Taisykles, draudimo liudijime turėtų būti aiški nuoroda į konkrečius draudimo taisyklių punktus.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai nustatė, jog ginčijama Taisyklių nuostata atitinka šias CK 6.228⁴ straipsnio 2 dalyje įtvirtintas prezumpcijas: 3 punktas (nustatoma, kad vartotojas (draudėjas) privalo įrodyti, kad sunaikintą turtą atkurs ateityje, o verslininko (draudiko) pareiga vykdyti sutartį priklauso tik nuo verslininko valios, t. y. draudikas vienašališkai sprendžia, ar draudėjas įrodė, jog ateityje atkurs sunaikintą turtą); 14 punktas (verslininkui (draudikui) suteikiama išimtinė teisė aiškinti sutartį, t. y. draudėjas privalo įrodyti draudikui, kad atstatys draudžiamąjį įvykio metu sunaikintus pastatus, o draudikas turi išimtinę teisę nuspręsti, ar šių įrodymų pakanka).

Kasacinis teismas taip pat priminė, kad teisinės pasekmės, kai sutarčių sąlygos yra nesąžiningos, nustato CK 6.228⁴ straipsnio 6 ir 8 dalys. CK 6.228⁴ straipsnio 6 dalyje nustatyta, jog

bet kuri vartojimo sutarties sąlyga turi būti išreikšta aiškiai ir suprantamai. Šio reikalavimo neatitinkančios sąlygos laikomos nesąžiningomis. Kai kyla abejonių dėl vartojimo sutarties sąlygų turinio, sutarties sąlygos turi būti aiškinamos vartotojų naudai. Pagal CK 6.228⁴ straipsnio 8 dalį, kai teismas sutarties sąlygą (sąlygas) pripažįsta nesąžininga (nesąžiningomis), ši sąlyga (šios sąlygos) negalioja nuo sutarties sudarymo, o likusios sutarties sąlygos šalims lieka privalomos, jeigu toliau vykdyti sutartį galima panaikinus nesąžiningas sąlygas. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad CK 6.228⁴ straipsnio 6 dalis įtvirtina kartu ir neskaidrioms sutarčių sąlygoms būdingas teises pasekmes – *contra proferentem* taisyklę (kai kyla abejonių dėl vartojimo sutarties sąlygų turinio, sutarties sąlygos turi būti aiškinamos vartotojų naudai). Ar taikyti *contra proferentem* taisyklę, ar nesąžiningos sąlygos pasekmes, turi būti sprendžiama kiekvienu konkrečiu atveju atsižvelgiant į sutarties sąlygos pobūdį ir iškilusį ginčą. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas nusprendė, kad draudikui neatskleidus draudimo apsaugos pobūdžio, Taisyklėse nenustačius konkrečių ir objektyvių draudimo išmokos apskaičiavimo ir išmokėjimo būdų ir kriterijų, ginčijamo Taisyklių nuostata tiek, kiek joje nėra įtvirtinti aiškūs kriterijai, kuriais remiantis vertinamas sunaikintų pastatų atstatymo faktas ar atstatymo negalimumas ir tokiu būdu apsunkinamas esminės draudėjo teisės gauti draudimo išmoką įgyvendinimas, vertintina kaip neskaidri ir iš esmės pažeidžianti šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą vartotojo nenaudai. Kasacinio teismo vertinimu, kad Taisyklių 135.9 punkto nuostatos formuluotė dėl savo turinio nėra neaiški, todėl taikyti *contra proferentem* taisyklę ginčo atveju nėra teisinio pagrindo. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas padarė pagrįstas išvadas dėl Taisyklių 135.9 punkto nesąžiningumo, pagrįstai pripažino šią sąlygą negaliojančia ir nusprendė dėl teisinių padarinių taikymo nagrinėjamoje byloje pagal CK 6.228⁴ straipsnio 8 dalį.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-337-403/2021

Deliktų teisė

Dėl valstybės (policijos) ir faktinio automobilio valdytojo solidariosios deliktinės civilinės atsakomybės už eismo įvykio metu nukentėjusiųjų patirtą žalą

Nukentėjusieji (ieškovai) prašė teismo kiekvienam solidariai iš atsakovų (policijos ir faktinio automobilio valdytojo) priteisti po 30 000 Eur neturtinės žalos. Ieškovai nurodė, kad policijos pareigūnai, pastebėję galimai pagrobtą automobilį, kurį vairavo šioje byloje kitas atsakovas (automobilio valdytojas), bandė jį sustabdyti. Pastarajam nevykdant policijos pareigūnų nurodymo sustoti, buvo panaudotas šaunamasis ginklas – peršauta atsakovo vairuojamo automobilio padanga. Ieškovų sveikata buvo sunkiai sutrukdyta automobilio valdytojui nesuvaldžius automobilio ir išvažiuavus į priešingą eismo juostą, kuria tuo metu važiuojo ieškovai. Ieškovų teigimu, civilinė atsakomybė dėl abiejų atsakovų neteisėtų veiksmų kyla solidariai, nes faktinis automobilio vairuotojas pažeidė Kelių eismo taisyklių (toliau – KET) reikalavimus, ko pasekoje, policijos pareigūnai neproporcingai ir neatsargiai panaudojo šaunamąjį ginklą ir peršovė itin greitai važiuojamo automobilio padangą intensyvaus eismo kelyje. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nusprendė, kad atsakovai neveikė bendrai, todėl jų civilinė deliktinė atsakomybė yra dalinė bei priteisė ieškovams iš atsakovo (automobilio valdytojo) po 6000 Eur, o iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos policijos, po 2000 Eur neturtinės žalos atlyginimo.

Pagal kasacinio teismo praktiką neteisėtus veiksmus ir kilusią žalą saistančio priežastinio ryšio pobūdis padeda nustatyti, kada pažeidėjams taikytina solidarioji, kada – dalinė atsakomybė. Kasacinio teismo vertinimu, šioje byloje iš tiesų nėra pagrindo konstatuoti, kad atsakovas faktinis automobilio valdytojas ir policija veikė bendrai, turėdami bendrą ketinimą sukelti žalą, t. y. konstatuoti atsakovų subjektyvų bendrininkavimą. Tačiau byloje yra pagrindas konstatuoti objektyvų atsakovų bendrininkavimą, nes žala atsirado nors ir dėl kelių atskirų ir žalai kilti būtinų, tačiau priklausomų viena nuo kitos priežasčių, o tai lemia pagrindą konstatuoti žalos nedalomumą

bei veiksmų bendrumą objektyviaja prasme. Byloje nustatyta ir ši išvada nėra ginčijama, kad policijos pareigūno sprendimas panaudoti šaunamąjį ginklą tokioje situacijoje, kai buvo persekiojamas galimai vogtas automobilis (t. y. siekiama sulaikyti turtinio, o ne smurtinio pobūdžio nusikalstamą veiką galimai padariusį asmenį), buvo siunčiami kiti policijos ekipažai asmeniui sulaikyti, vairuotojas važiavo dideliu greičiu, nebuvo proporcingas galinčioms kilti (kilusioms) neigiamoms pasekmėms. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos policijos įstatymo 28 straipsnis reglamentuoja galimybę policijos pareigūnams panaudoti šaunamuosius ginklus sulaikant transporto priemonę vairuojantį asmenį, tačiau tik išimtiniais atvejais, kai tai neišvengiamai būtina, kai psichinė ir fizinė prievarta buvo neveiksminga arba kyla neišvengiamas pavojus asmens gyvybei ir sveikatai, remiantis prievartos panaudojimo proporcingumo principais (4 straipsnio 2 dalis, 28 straipsnio 1 dalis, 2 dalies 6 punktas). Be policijos pareigūno šaunamojo ginklo panaudojimo ir automobilio padangos peršovimo – veiksmų, kuriuos bylą nagrinėję teismai pripažino neatitinkančiais didesnio rūpestingumo ir apdairumo reikalavimų, – šis konkretus eismo įvykis nebūtų įvykęs arba jo sukeltos pasekmės būtų buvusios daug mažesnės (jų iš viso būtų išvengta). Tas pat pasakytina ir apie atsakovo (automobilio valdytojo) neteisėtus veiksmus, t. y. jeigu šis atsakovas būtų sulėtinęs greitį, tai padangos peršovimas galimai nebūtų lėmęs šio konkretaus eismo įvykio ir žalos arba šio įvykio mastas būtų buvęs daug mažesnis. Kasacinis teismas nusprendė, kad tokiu atveju, kai žala dėl eismo įvykio padaroma nusikalstamais vieno asmens veiksmais (nesilaikant KET) ir policijos pareigūno neteisėtais veiksmais (iššovus į automobilio padangą vairuotojui važiuojant dideliu greičiu), o už tokius policijos pareigūno veiksmus atsako ir žala atlygina valstybė, tai yra pagrindas pripažinti, kad abiejų asmenų veiksmai prisidėjo prie žalos atsiradimo iš esmės, t. y. kiekvieno iš šių atsakovų veiksmai buvo būtini visai žalai atsirasti. Kasacinis teismas taip pat padarė išvadą, kad ginčo atveju yra pagrindas konstatuoti abiejų atsakovų veiksmų faktinį priežastinį ryšį su atsiradusia žala, t. y. jeigu nebūtų buvę abiejų atsakovų veiksmų (KET nesilaikymo ir šūvio į padangą automobiliui važiuojant dideliu greičiu kelyje, kuriame vyksta eismas), konkretus eismo įvykis nebūtų įvykęs (arba būtų įvykęs mažesnio masto eismo įvykis) ir ieškovai nebūtų patyrę sunkių sužalojimų. Šiuo atveju yra pagrindas konstatuoti ir abiejų atsakovų veiksmų teisinį priežastinį ryšį – atsiradę padariniai ieškovams yra atsakovų neteisėtų veiksmų rezultatas – bei atitinkamai atsakovų veiksmų bendrumą objektyviaja prasme, nes kiekvienas iš pažeidėjų prisidėjo prie žalos atsiradimo iš esmės – be jų neteisėtų veiksmų žala visa apimtimi apskritai nebūtų atsiradusi. Abiejų atsakovų veiksmai priežastiniu ryšiu tiesiogiai susiję su visa kilusia neturtine žala ieškovams. Kasacinis teismas konstatavo, kad šioje byloje yra pagrindas taikyti CK 6.6 straipsnio 3 dalį, 6.279 straipsnio 1 dalį ir konstatuoti solidariają atsakovų žalos atlyginimo prievolės prezumpciją, kurios atsakovai nepaneigė. Kasacinis teismas nusprendė, jog žala padaryta bendrais objektyviaja prasme atsakovų neteisėtais veiksmais ir tai sudaro pagrindą jiems solidariai taikyti civilinę atsakomybę (CK 6.279 straipsnio 1 dalis).

Pasisakydamas dėl ieškovams iš atsakovų priteistinos neturtinės žalos dydžio, kasacinis teismas pažymėjo, kad teismai neturėtų suabsoliutinti kasacinio teismo praktikoje nustatytų sveikatos sužalojimo priteistinos neturtinės žalos atlyginimo dydžių, nes kiekvienas neturtinės žalos atlyginimo atvejis yra individualus ir kiekvienu atveju asmenys patiria individualius išgyvenimus ir praradimus, kuriuos įrodinėja skirtingomis priemonėmis ir grindžia atskiromis faktinėmis aplinkybėmis. Taigi nustatant asmeniui priteistiną neturtinės žalos dydį būtina atsižvelgti ne tik į kasacinio teismo formuojamą praktiką, bet ir į CK 6.250 straipsnio 2 dalyje įtvirtintus kriterijus, į specifinius kriterijus, suformuotus kasacinio teismo praktikoje, taip pat galimus kiekvieno ieškovo konkretaus sveikatos sutrikdymo atvejo kriterijus. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad, nustatant sveikatos sužalojimo atveju priteistinos neturtinės žalos atlyginimo dydžius būtina atsižvelgti į bendrus ekonominius ir pragyvenimo lygio pokyčius, nes kasacinio teismo praktikoje nustatyti neturtinės žalos dydžiai gali nebeatitikti nurodytų pokyčių.

Remdamasis nurodytais argumentais bei atsižvelgdamas į tai, kad, apeliacinės instancijos teismas padarė proceso teisės normų pažeidimą (neišsprendė klausimo dėl ieškovų kartu su apeliaciniu skundu pateiktų naujų įrodymų, susijusių su neturtinės žalos dydžiu, priėmimo),

kasacinis teismas panaikino šią bylą nagrinėjusių teismų procesinius sprendimus ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-344-611/2021

Bankroto teisė

Dėl atsisakymo iškelti fizinio asmens bankroto bylą dėl fizinio asmens nesąžiningumo, kuris pasireiškė jo sąmoningu leidimu susidaryti skoloms (iš jo vykdytos ūkinės komercinės veiklos) ir nesiėmimu aktyvių veiksmų, leidžiančių jas sumažinti

Pareiškėjas kreipėsi į teismą, prašydamas iškelti jam (fizinio asmens) bankroto bylą. Pakartotinai nagrinėdami iš naujo (apeliacinės instancijos teismo grąžintą) bankroto bylos iškėlimo pareiškėjui klausimą, pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai netenkino jo pareiškimo dėl bankroto bylos jam iškėlimo.

Kasacinis teismas nurodė, kad Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (toliau – FABĮ) yra taikomas sąžiningiems fiziniams asmenims, ūkininkams ir kitiems fiziniams asmenims, kurie verčiasi individualia veikla, kaip ji apibrėžta Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatyme. Taigi, fizinio asmens bankroto procesu gali naudotis asmenys, kurių skolos susidarė tiek iš vartojimo teisinių santykių, tiek kitų teisinių santykių, pavyzdžiui, vykdyto verslo (ūkinės komercinės veiklos). Vertinant skolininko sąžiningumą, kaip esminį fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo elementą (FABĮ 1 straipsnio 1 dalis), sąžiningumo standartas gali priklausyti nuo aplinkybių, susijusių su skolininko vykdyta veikla (skolos susidarė iš fizinio asmens kaip verslininko veiklos ar vartojimo), skolų kilme, skolininko galimybėmis atsiskaityti su kreditoriais bei dedamomis pastangomis tai padaryti ir kitomis reikšmingomis aplinkybėmis. Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad šią bylą nagrinėjusių teismų nustatytos aplinkybės dėl pareiškėjo vykdytos ūkinės komercinės veiklos leidžia spręsti, kad šiuo atveju pagrindinės pareiškėjo skolos kilo būtent iš jo kaip verslininko (įmonės savininko ir vadovo veiksmų) vykdytos ūkinės komercinės veiklos. Šiame kontekste kasacinis teismas pažymėjo ir 2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2019/1023 dėl prevencinio restruktūrizavimo sistemų, skolų panaikinimo ir draudimo verstis veikla ir priemonių restruktūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūrų veiksmingumui didinti, kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2017/1132, (toliau – Direktyva) nuostatas, kurios įtvirtina, kad valstybės narės turi užtikrinti, jog nemokūs verslininkai galėtų pasinaudoti bent viena procedūra, pagal kurią būtų visiškai panaikintos jų skolos pagal šią direktyvą. Direktyvoje taip pat yra nurodoma, kaip turėtų būti vertinamas verslininkų nesąžiningumas.

Kasacinis teismas konstatavo, kad skolininko sąžiningumas yra vertinamas individualiai, kiekvienu atveju vertinant subjektyvųjį ir objektyvųjį elementą, kurių visuma leidžia nuspręsti, ar asmuo laikytinas sąžiningu. Taip pat asmens pasyvumas, nesiekimas vykdyti skolinių įsipareigojimų, sudarymas sąlygų jiems didėti gali būti laikomi nesuderinamais su sąžiningumo reikalavimu ir yra laikytini atskiru (savarankišku) FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkto taikymo pagrindu. Kasacinio teismo vertinimu, sprendžiant dėl FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkte įtvirtinto pagrindo atsisakyti iškelti fizinio asmens bankroto bylą – fizinio asmens sąmoningo neveikimo, siekiant išvengti atsiskaitymo su kreditoriais, reikšmingomis laikytinos aplinkybės dėl skolininko siekio skolas grąžinti, operatyvaus reagavimo į skolų susidarymą bei realias pastangas, dėtas grąžinti skolas. Šių aplinkybių vertinimas turėtų būti atliekamas neperžengiant FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkte nustatyto 3 metų termino. Taip pat vertinant šias aplinkybes, gali būti atsižvelgiama į skolininko skolų susidarymo kilmę. Šio ginčo atveju teismai pagrįstai vertino, kad pareiškėjas per paskutinius 3 metus iki pareiškimo iškelti bankroto bylą priėmimo, atsižvelgiant į jo amžių, darbinę patirtį, sugebėjimus, nedėjo pastangų gauti daugiau pajamų, grąžinti bent dalį skolų savo kreditoriams. Byloje nėra duomenų, kad pareiškėjas būtų siekęs susitarti su kreditoriais dėl skolų vykdymo išdėstymo ar modifikavimo. Teismai vertino, kad iki pareiškimo dėl fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo pareiškėjas buvo įmonės vadovas, gaudavo didelį darbo užmokestį.

Teismai pagrįstai teisiškai reikšminga laikė aplinkybę (kurios pareiškėjas neginčija), kad įsiskolinimas kreditoriams nuosekliai didėjo. Taip pat sprendžiant dėl pareiškėjo sąžiningumo reikšmingomis aplinkybėmis laikytina tai, kad pareiškėjas nepateikė jokių objektyvių duomenų, rodančių siekį sumažinti kreditorių reikalavimus ar realų siekį skolas gražinti per paskutinių trejų metų terminą iki pareiškimo iškelti bankroto bylą priėmimo. Šiuo atveju teismų nustatytos aplinkybės apie pasyvų pareiškėjo elgesį sudaro pakankamą pagrindą konstatuoti jo sąmoningą neveikimą siekiant išvengti atsiskaitymo su kreditoriais. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas nusprendė, jog, šiuo atveju nustačius pagrindinių pareiškėjo skolų kilmę (kilo iš pareiškėjo vykdytos ūkinės komercinės veiklos) bei pareiškėjo, kuris yra jauno amžiaus ir turi darbinę patirtį bei sugebėjimus verslo srityje, sąmoningą neveikimą, siekiant išvengti atsiskaitymo su kreditoriais per paskutinius 3 metus iki pareiškimo iškelti bankroto bylą priėmimo, negalima daryti išvados, kad pareiškėjas elgėsi sąžiningai.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-313-313/2021

Dėl nuolatinio transporto priemonių vairavimo neturint tam teisės vertinimo kaip žalingo įpročio, turėjusio įtakos nemokumui, dėl kurio atsisakoma iškelti fizinio asmens bankroto bylą

Pareiškėjas kreipėsi į teismą, prašydamas iškelti jam (fizinio asmens) bankroto bylą. Pirmosios instancijos teismas tenkino jo pareiškimą ir iškėlė jam bankroto bylą. Apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo nutartį ir atsisakė pareiškėjui iškelti fizinio asmens bankroto bylą.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 3 punktui taikyti teisiškai reikšmingas yra įpročių, kurie vertintini kaip žalingi, faktas. Asmuo neįgyja teisės bankrutuoti, jei teismas nustato, kad jis tapo nemokus dėl savo žalingų įpročių. FABĮ nepateiktas baigtinis žalingų įpročių sąrašas. Teismas turi diskreciją, įvertinęs konkrečios bylos duomenis, nuspręsti, ar tam tikri asmens įpročiai kvalifikuotini kaip žalingi FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 3 punkto prasme. Kartu teismas turi pareigą nustatyti, ar būtent šie žalingi įpročiai suponavo asmens nemokumą arba turėjo lemiamą įtaką tam. Kasacinis teismas konstatavo, kad žalingi įpročiai gali būti susiję ne vien su sveikatos aspektu (piktnaudžiavimas alkoholiu, narkotinėmis ar kitomis psichotropinėmis medžiagomis), bet ir su asmens veikla ar neveikimu, kuriems asmuo turi neatsispiriamą polinkį, virtusį vidiniu poreikiu jį kartoti, pvz., užsiimti tam tikra, pamažu nekontroliuojama tampančia, veikla, nesilaikyti draudimų ir pan. Šioje byloje teismų nustatytų aplinkybių seka: teismo sprendimu už eismo įvykį sukeltą, varijuojant neblaiviam, iš pareiškėjo buvo atimta teisė vairuoti transporto priemonę; laikotarpiu, kada pareiškėjas neturėjo teisės naudoti didesnio pavojaus šaltinį, jis atliko nemažai tos pačios rūšies pažeidimų – vairavo transporto priemonę neturėdamas tokios teisės; galiausiai, neturėdamas teisės vairuoti transporto priemonę, pareiškėjas sukėlė eismo įvykį, kuris tapo jo skolų žymaus padidėjimo ir sunkios finansinės padėties susidarymo priežastimi. Kasacinio teismo vertinimu, tos pačios rūšies pažeidimų pakartotinumai (nors pareiškėjas kaskart nurodydavo, kad gailisi juos padaręs) suponuoja pagrindą pareiškėjo elgesį – sistemingą nusistovėjusių visuomeninio elgesio taisyklių nepaisymą – pripažinti žalingu įpročiu FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 3 punkto prasme. Visuotinai priimta elgesio taisyklė – laikytis kompetentingų institucijų įstatymo pagrindu nustatytų draudimų. Nevykdančiam teismo paskirtų nuobaudų – nesilaikančiam draudimo vairuoti transporto priemonę – pareiškėjui aktualiu (šio draudimo galiojimo) laikotarpiu buvo skiriamos baudos, didėjo pareiškėjo atlygintinos žalos dydis. Dėl įpročio vairuoti transporto priemonę, kai tokia teisė pareiškėjui atimta, atsirado ir žala, kuri galiausiai lėmė pareiškėjo nemokumą. Jei pareiškėjas būtų vykdęs teismo paskirtą baudiamojo poveikio priemonę, pareiga atlyginti nurodytą žalą jam nebūtų kilusi, taigi nebūtų atsiradęs ir teismų konstatuotas pareiškėjo nemokumo faktas. Nurodytas eismo įvykis tapo pareiškėjo skolų žymaus padidėjimo ir sunkios finansinės padėties susidarymo priežastimi, tai apsunkino atsiskaitymą su kreditoriais ir tai įvyko dėl pareiškėjo netinkamo elgesio ir kaltės. Kasacinis teismas padarė išvadą, kad apeliacinės

instancijos teismas pagrįstai, sprenddamas dėl pareiškėjo žalingų įpročių FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 3 punkto prasme buvimo, minėtą eismo įvykių vertino tiek ankstesnių, tiek vėlesnių įvykių kontekste, nes tik taip išryškėja pareiškėjo susiformavęs polinkis nesilaikyti visuotinai priimtos elgesio taisyklės – paisyti nustatytų draudimų, taip išvengiant žalos padarymo. Kasacinis teismas nusprendė, kad apeliacinės instancijos teismas tinkamai aiškino ir taikė FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 3 punkto nuostatas, teisingai kvalifikavo pareiškėjo elgesį, pagrįstai nustatė priežastinį ryšį tarp pareiškėjo žalingų įpročių ir jo nemokumo bei konstatavo, kad egzistuoja FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 3 punkte nustatyta sąlyga, kuriai esant bankroto byla negali būti keliamą.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-331-313/2021

Dėl prievolės pagal daugiabučio namo atnaujinimo (modernizavimo) kreditavimo sutartį pabaigos fizinio asmens bankroto byloje

Ieškovas prašė teismo pripažinti prievolę, kilusią iš sutarties, kurią su atsakove sudarė trečiojo asmens vardu daugiabučio gyvenamojo namo atnaujinimą (modernizavimą) organizuojanti atstovė, pasibaigusia ir įpareigoti atsakovę grąžinti ieškovui visas be pagrindo išskaičiuotas lėšas. Ieškovas įsigijo butą nekilnojamojo turto pirkimo–pardavimo be varžytynių sutarties pagrindu iš trečiojo asmens (fizinio asmens) bankroto proceso metu. Pirmosios instancijos teismas atmetė ieškinį, o apeliacinės instancijos teismas nusprendė priešingai – patenkino ieškinį.

Vadovaudamasis FABĮ nuostatomis, kasacinis teismas padarė išvadą, kad, teismui iškėlus fizinio asmens bankroto bylą, nuo tokios teismo nutarties įsiteisėjimo dienos visi fizinio asmens skolų mokėjimo terminai laikomi suėjusiais, nepriklausomai nuo to, kokie skolų mokėjimo (prievolių vykdymo) terminai buvo nustatyti bankrutuojančio fizinio asmens ir jo kreditorių iki bankroto bylos iškėlimo sudarytose sutartyse, ir tokios skolos yra dengiamos bankrutuojančio fizinio asmens mokumo atkūrimo plane nustatyta tvarka. Mokumo atkūrimo plane nustatyti ir likę nepatenkinti kreditorių reikalavimai, pasibaigus mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo terminui, yra nurašomi, išskyrus FABĮ nustatytas išimtis. Kasacinio teismo praktikoje pripažįstama, kad fizinio asmens bankroto procese likusių nepadengtų prievolių nurašymas reiškia fizinio asmens prievolės pabaigą dėl bankroto. Kasacinio teismo vertinimu, tai reiškia, kad, užbaigus fizinio asmens bankroto procesą, bankrutavęs fizinis asmuo nebėra atsakingas pagal nurašomus kreditorių finansinius reikalavimus ir prievolė nepereina kitiems asmenims, kadangi teismo nurašyta fizinio asmens prievolė laikoma pasibaigusia dėl bankroto. Kasacinis teismas pažymėjo, kad atsakovės reikalavimo teisė į trečiąjį asmenį pagal FABĮ 29 straipsnį nepriskiriama prie nenurašomų skolų. Kasacinis teismas konstatavo, kad Lietuvos Respublikos valstybės paramos daugiabučiams namams atnaujinti (modernizuoti) įstatymo 6 straipsnis, reglamentuojantis prievolių pagal atnaujinimo (modernizavimo) projektus perėjimo naujam buto ar kitų patalpų savininkui šių buto ar patalpų perleidimo (išskyrus paveldėjimo būdu) atveju, FABĮ kontekste turi būti aiškinamas taip, jog visa bankrutuojančio fizinio asmens prievolė pagal daugiabučio namo atnaujinimo (modernizavimo) projektui įgyvendinti sudarytą kredito sutartį turi būti vertinama kaip įsiskolinimas, buvęs buto ar kitų patalpų perleidimo metu. Kasacinis teismas išaiškino, kad, iškėlus fiziniam asmeniui bankroto bylą, Valstybės paramos daugiabučiams namams atnaujinti (modernizuoti) įstatymo 6 straipsnio 3 dalies (nuo 2021 m. lapkričio 1 d. – 6 straipsnio 6 dalies) norma dėl prievolių pagal daugiabučio namo atnaujinimo (modernizavimo) projektus vykdymo taikoma atsižvelgiant į FABĮ 19 ir 29 straipsnių normas, t. y. įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti fiziniam asmeniui bankroto bylą laikoma, kad visos fizinio asmens prievolės pagal atnaujinimo projektą, sudarytos vykdant kredito sutartį, vykdymo terminas yra pasibaigęs ir tokia prievolė visa apimtimi tenkinama bankrutuojančio fizinio asmens bankroto procese, o naujam buto ar kitų patalpų įgijėjui, šias patalpas įgijusiam fizinio asmens bankroto procese, nepereina. Atsižvelgdamas į pateiktus išaiškinimus ir teismų nustatytas aplinkybes, kasacinis teismas nusprendė, kad apeliacinės instancijos teismo išvada, jog, atsakovės reikalavimas, kilęs iš kredito sutarties dėl daugiabučio namo atnaujinimo (modernizavimo), visa

apimtimi turi būti tenkinamas FABĮ nustatyta tvarka trečiojo asmens bankroto byloje ir kad, šią skolą bankroto byloje nurašius, nebeliko vykdytinų prievolių, padaryta tinkamai aiškinant ir taikant FABĮ ir Valstybės paramos daugiabučiams namams atnaujinti (modernizuoti) įstatymo normas.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo sprendimą nepakeisą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-320-611/2021

Civilinio proceso teisė

Dėl ieškinio palikimo nenagrinėtu, ieškovui nepasinaudojus privaloma išankstine ginčo sprendimo ne teisme tvarka, kai ja dar galima pasinaudoti

Ieškovė pareiškė kelis reikalavimus, kuriais prašė teismo: pripažinti, kad tarp ieškovės ir atsakovių susiklostė nuomos teisiniai santykiai dėl ginčo kabelinio tinklo, esančio Ukmergėje, (toliau – kabelinis tinklas); apginti pažeistas ieškovės teises perkeltiant ieškovei pirkėjo teises ir pareigas pagal atsakovių sudarytą kabelinio tinklo pirkimo–pardavimo sutartį arba įpareigojant naująją kabelinio tinklo savininkę tęsti kabelinio tinklo nuomos santykius su ieškove tomis pačiomis sąlygomis; pripažinti, kad atsakovės atliko nesąžiningos konkurencijos veiksmus, sudarydamos nurodytą pirkimo–pardavimo sutartį; uždrausti atsakovėms atlikti bet kokius veiksmus, kurie trukdytų ieškovei vykdyti ūkinę veiklą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai dalį ieškinio reikalavimų paliko nenagrinėtais, nes, nusprendė, kad ieškovė nepasinaudojo privaloma išankstine ginčo sprendimo ne teisme tvarka Ryšių reguliavimo tarnyboje ir ja dar galima pasinaudoti. Teismai padarė išvadą, kad Ryšių reguliavimo tarnyba, nagrinėjanti privaloma ikiteismine tvarka ginčus tarp infrastruktūros naudotojų ir infrastruktūros valdytojų, yra kompetentinga spręsti ieškovės alternatyvius reikalavimus dėl įrangos nuomos, nesąžiningos konkurencijos ir uždraudimo atsakovėms atlikti veiksmus, kurie trukdytų ieškovei vykdyti ūkinę veiklą.

Pasisakydamas dėl alternatyvių ieškinio reikalavimų, kasacinis teismas nurodė, kad alternatyviųjų ieškinio reikalavimų nagrinėjimas pasižymi tam tikra specifika, t. y. vieno iš alternatyviųjų reikalavimų patenkinimas eliminuoja kito alternatyviojo reikalavimo patenkinimo galimybę. Tais atvejais, kai byloje reiškiami keli susiję, be kita ko, alternatyvūs, reikalavimai, kurių daliai nustatyta privaloma išankstinė nagrinėjimo ne teisme tvarka, tampa aktualus CPK 24 straipsnyje įtvirtintas bylos priskyrimo teismui prioritetas: šio straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad jeigu byloje sujungiami keli tarpusavyje susiję reikalavimai, iš kurių nors vienas yra priskirtas teismui, visi reikalavimai turi būti nagrinėjami teisme; pagal to paties straipsnio 2 dalį, jeigu iškyla abejonių arba galiojančių įstatymų kolizija dėl konkretaus ginčo priskyrimo teismui arba kitai institucijai, ginčas nagrinėjamas teisme. Kasacinis teismas išaiškino, kad kai ieškinyje pareiškiami keli alternatyvieji reikalavimai, iš kurių vienas nagrinėtinas tiesiogiai teisme, o kitam įstatymu nustatyta privaloma išankstinė ginčų sprendimo ne teisme tvarka, kuria ieškovas kreipimosi į teismą metu nėra pasinaudojęs, teismas, vadovaudamasi bylų priskirtinumo teismui prioritetu, neturi teisės atsisakyti priimti ar palikti nenagrinėto to alternatyviojo ieškinio reikalavimo, dėl kurio ieškovas nėra pasinaudojęs privaloma išankstine ginčų sprendimo ne teisme tvarka, kai ja dar galima pasinaudoti. Tačiau tokiu atveju teismas turi atsižvelgti į šių reikalavimų nagrinėjimo specifika ir pirmiausia spręsti dėl galimybės patenkinti tą alternatyvųjį ieškinio reikalavimą, kuris tiesiogiai nagrinėtinas teisme. Atsižvelgdamas į šį išaiškinimą, kasacinis teismas nurodė, kad byloje ieškovės pareiktas reikalavimas pripažinti jai teisę į nuomos teisinių santykių tęstinumą ne tik susijęs su kitais byloje pareikštais reikalavimais, tačiau ir suformuluotas kaip alternatyvusis reikalavimas ieškovės ieškinio reikalavimui dėl pirkėjo teisių perkėlimo. Kasacinis teismas pažymėjo, kad, nors ieškinio reikalavimui dėl įpareigojimo atsakovei tęsti su ieškove kabelinio tinklo nuomos teisinius santykius nustatyta privaloma išankstinė ginčų sprendimo ne teisme tvarka Ryšių reguliavimo tarnyboje, tai pripažįsta ir pati ieškovė, tačiau šią bylą nagrinėję teismai nepagrįstai neatsižvelgė ir neįvertino CPK 24 straipsnyje įtvirtinto bylos priskyrimo teismui prioriteto.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad ieškovės ieškinio reikalavimas pripažinti, kad atsakovės atliko nesažiningos konkurencijos veiksmus, savaime materialijų padarinių nesukelia. Todėl kasacinis teismas konstatavo, kad pripažinimas, jog atsakovės atliko nesažiningos konkurencijos veiksmus, reikštų vienos iš atsakovių civilinės atsakomybės sąlygų – neteisėtų veiksmų – konstatavimą, tačiau toks konstatavimas savaime atsakovių civilinės atsakomybės prievolės nesukurs. Tai reiškia, kad pirmosios instancijos teismas ginčo atveju turėtų nustatyti terminą šio ieškinio reikalavimo trūkumui pašalinti, įpareigodamas ieškovę suformuluoti ieškinio dalyką, arba bylą nutraukti CPK 293 straipsnio 1 dalies 1 punkto pagrindu. Be to, kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad, vien tai, kad pagal Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo (toliau – ERĮ) 16 straipsnio 1 dalį Ryšių reguliavimo tarnyba turi teisę atlikti rinkos tyrimą, kurio tikslas – siekti, jog elektroninių ryšių srityje būtų užtikrinta veiksminga konkurencija, o didelę įtaką turintiems ūkio subjektams būtų užkirstas kelias piktnaudžiauti savo įtaka rinkoje, *per se* (savaime) nesuteikia pagrindo daryti išvadą, kad ginčams, kylantiems iš konkurencijos teisės, nagrinėti taikoma ERĮ 28 straipsnyje reglamentuojama privaloma išankstinė ginčų sprendimo ne teisme tvarka. Kasacinis teismas konstatavo, kad teisinis reguliavimas, reglamentuojantis ginčų sprendimo Ryšių reguliavimo tarnyboje galimybę, nenustato, kad tokia ginčų sprendimo tvarka apima ir ginčų dėl galimų konkurencijos teisės pažeidimų nagrinėjimą.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino byloje priimtas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismo nutartis ir perdavė bylą pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-321-469/2021

Dėl teismo nutarties, kuria išduotas vykdomasis raštas, neskundžiamumo

Teismas nutartimi tenkino prašymą ir išdavė trečiajam asmeniui vykdomąjį raštą įsiteisėjusio teismo sprendimo, pagal kurį trečiajam asmeniui leista nugriauti priestatą ieškovo lėšomis, pagrindu. Ieškovas atskiruoju skundu apskundė teismo nutartį dėl vykdomojo rašto išdavimo. Apeliacinės instancijos teismas paliko nepakeistą pirmosios instancijos teismo nutartį išduoti vykdomąjį raštą. Ieškovas kasaciniu skundu apskundė apeliacinės instancijos teismo nutartį, kuria palikta nepakeista pirmosios instancijos teismo nutartis išduoti vykdomąjį raštą.

Kasacinis teismas nurodė, kad CPK XLIV skyriaus 646 straipsnio 1 dalyje, reglamentuojančioje vykdomųjų raštų išdavimo tvarką, nėra nustatyta galimybė apskusti teismo nutartį išduoti vykdomąjį raštą. Tokių teismo nutarčių apskundimo galimybė nenustatyta ir kitose įstatymo normose. Kita vertus, įstatyme nėra įtvirtinta norma, tiesiogiai draudžianti teismo nutarčių išduoti vykdomąjį raštą apskundimo galimybę. Teisė pateikti atskirąjį skundą dėl teismo nutarties išduoti vykdomąjį raštą nustatyta tik vienu išimtinu atveju, kai asmuo kreipiasi į bylą išnagrinėjusį teismą su prašymu išduoti vykdomąjį raštą, kai nevykdoma teismo patvirtinta taikos sutartis (CPK 646 straipsnio 3 dalis). Kadangi CPK 646 straipsnio 1 dalyje, reglamentuojančioje vykdomųjų raštų išdavimo tvarką, tiesiogiai nenustatyta galimybė apskusti pirmosios instancijos teismo nutartį išduoti vykdomąjį raštą apeliacinės instancijos teismui ir taip pat tiesiogiai nenustatyta, kad tokios pirmosios instancijos teismo nutartys yra neskundžiamos atskiruoju skundu, tai dėl pirmosios instancijos teismo nutarčių išduoti vykdomąjį raštą apskundimo atskiruoju skundu galimybės sprendžiama pagal bendrąją normą, nustatytą CPK 334 straipsnio 1 dalies 2 punkte, pagal kurią vertinama, ar tokia teismo nutartis išduoti vykdomąjį raštą užkerta galimybę tolesnei bylos eigai. Kasacinis teismas padarė išvadą, kad teismo nutartis, kuria išduotas vykdomasis raštas, negali būti laikoma užkertančia galimybę tolesnei bylos eigai, nes teismo sprendimo vykdymas yra baigiamoji civilinio proceso stadija, kurios metu įgyvendinami teismo sprendimu sukurti teisiniai padariniai. Todėl tokia teismo nutartis išduoti vykdomąjį raštą neskundžiama atskiruoju skundu (CPK 334 straipsnio 1 dalies 1 punktas, 646 straipsnio 1 dalis), išskyrus atvejus, kai vykdomasis raštas išduodamas dėl teismo nutarties, kuria patvirtinta taikos sutartis, vykdymo (CPK 646 straipsnio 3 dalis). Kadangi pirmosios instancijos teismo nutartis išduoti vykdomąjį raštą pagal CPK 646 straipsnio 1 dalyje nustatytą vykdomojo rašto išdavimo tvarką neskundžiama atskiruoju skundu apeliacinės instancijos teismui, tai tokia nutartis, dėl kurios negalimas peržiūrėjimas apeliacinės

instancijos teisme, neskundžiama ir kasaciniu skundu (CPK 340 straipsnio 1 dalis). Kasacija negalima dėl pirmosios instancijos teismo sprendimų ir nutarčių, neperžiūrėtų apeliacine tvarka, tai apima ir neskundžiamas apeliacine tvarka pirmosios instancijos teismų nutartis (CPK 341 straipsnio 1 dalis).

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį, kuria palikta nepakeista pirmosios instancijos teismo nutartis išduoti vykdomąjį raštą, o kasacinį procesą dėl pirmosios instancijos teismo nutarties išduoti vykdomąjį raštą nutraukė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-426-969/2021

Dėl arbitražo vietos sąvokos aiškinimo

Pareiškėjas (atsakovas arbitražo byloje) prašė Lietuvos apeliacinio teismo panaikinti Tarptautinių prekybos rūmų (toliau – ir ICC) Tarptautinio arbitražo teismo galutinį sprendimą arbitražo byloje. Lietuvos apeliacinis teismas nutraukė procesą pagal pareiškėjo skundą dėl ICC Tarptautinio arbitražo teismo sprendimo panaikinimo, nes, nusprendė, kad Lietuvos apeliacinio teismo kompetencijai nepriklauso pareiškėjo skundžiamo ICC Tarptautinio arbitražo teismo, kurio vieta (institucijos buveinė) yra Paryžiuje, sprendimo teisminė priežiūra pagal CPK 301 straipsnio 5 dalį.

Kasacinis teismas nurodė, kad, priklausomai nuo to, ar arbitražo vieta yra Lietuvoje ar už jos ribų, skiriasi Lietuvos teismų įgaliojimai. Šioje byloje kilusio ginčo kontekste tai reiškia, kad, arbitražo vietai esant Lietuvoje, Lietuvos apeliacinis teismas būtų kompetentingas spręsti arbitražo sprendimo panaikinimo klausimą (Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo (toliau – ir KAI) 50 straipsnis); jai esant užsienio valstybėje – jo panaikinimo klausimą reglamentuotų atitinkamos užsienio valstybės teisė, o Lietuvos apeliacinis teismas galėtų spręsti dėl jo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvoje (KAI 51 straipsnis). Kasacinis teismas konstatavo, kad sisteminis KAI 2 straipsnio 1 dalies ir 3 straipsnio 8 dalies aiškinimas lemia, kad, nepriklausomai nuo to, ar nagrinėjamas *ad hoc* (tam kartui) arbitražas, ar administruojamas arbitražas, arbitražo vieta yra arba šalių pasirinkta vieta, arba arbitražo teismo nustatyta vieta. Įstatymas eksplicitiškai nurodo, kad nuolatinės arbitražo institucijos buveinė laikoma arbitražo vieta tik tuo atveju, jeigu šalys nėra susitarusios dėl arbitražo vietos arba šalių susitarimas dėl arbitražo vietos nėra aiškus ir kol arbitražo vieta nenustatyta arbitražo teismo. Kasacinis teismas pažymėjo, kad sąvoka „arbitražo vieta“ aiškintina kaip reiškianti arbitražo teismo „teisinę sostinę“, įprastai lemiančią taikytiną arbitražo teisę (lot. *lex arbitri*). Būtent nuo šio kriterijaus, o ne (priešingai nei teigiama skundžiamoje Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje) nuo arbitražo institucijos buveinės vietos priklauso arbitražo sprendimo priskyrimas „Lietuvos“ ar „užsienio“ kategorijai. Būtent toks arbitražo vietos sąvokos aiškinimas yra visuotinai įprastas tarptautinėje arbitražo praktikoje ir doktrinoje.

Kasacinis teismas konstatavo, kad Lietuvos apeliacinis teismas šioje byloje padarė nepagrįstą išvadą, kad KAI 3 straipsnio 8 dalyje reglamentuojama arbitražo vieta yra teisinė sąvoka, siejama su arbitražo institucijos buveinės ar arbitro vieta. Lietuvos apeliacinio teismo pateiktas toks arbitražo vietos sąvokos aiškinimas neatitinka KAI ir 1985 m. Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisijos (angl. *United Nations Commission On International Trade Law*) Pavyzdiniame komercinio arbitražo įstatyme, kuriuo remiantis buvo rengtas nacionalinis arbitražo įstatymas, įtvirtinto teisinio reglamentavimo. Kasacinis teismas pažymėjo, kad arbitražo vieta kaip teisinė sąvoka yra ta vieta, kuri (nepriklausomai nuo to, kur veikia ginčo sprendimo arbitražo procesą administruojanti arbitražo institucija) susieja šalis su konkrečia šalių arbitražiniame susitarime nurodyta (arbitražo teismo nustatyta) valstybe ir jos teisine sistema, apimančia, be kita ko, ir arbitražo teismų sprendimų kontrolės sąlygas bei tvarką. Kitaip tariant, šalims arbitražiniame susitarime pasirinkus (arba arbitražo teismui nustačius) tam tikrą valstybę kaip arbitražo vietą, šios valstybės įstatymai, reglamentuojantys arbitražo procesą (taigi, ir CPK 301 straipsnio 5 dalis nagrinėjamu atveju), tampa taikytini atitinkamam ginčiui. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas nurodė, kad skundžiamo arbitražo sprendimo 12 punkte, be kita ko, nurodyta, kad arbitražo vieta

yra Vilniuje, Lietuvoje. Ši išvada arbitražo teismo padaryta atsižvelgiant į šalių arbitražiniame susitarime išreikštą valią dėl arbitražo vietos. Atkreiptinas dėmesys, kad bylą nagrinėjęs vienintelis arbitras taikė Lietuvos *lex arbitri*. Atsižvelgiant į arbitražo vietos ir *lex arbitri* ryšį, ši aplinkybė nagrinėjamoje byloje susiklosčiusios situacijos kontekste implicitiškai rodo arbitražo vietą esant Lietuvoje. Šalių pozicija šiuo klausimu nuosekli: tiek pareiškėjas, tiek suinteresuotas asmuo sutarė, kad jų pasirinkimu arbitražo vieta yra Vilnius (Lietuvos Respublika). Kasacinis teismas nusprendė, kad skundžiamas Lietuvos apeliacinio teismo procesinis sprendimas priimtas neatsižvelgiant į suderintą šalių valią dėl arbitražo vietos, arbitražo sprendimo turinį atitinkamu klausimu bei pažeidžiant KAI 3 straipsnio 8 dalies, 50 straipsnio 1 dalies, CPK 301 straipsnio 5 dalies nuostatas.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino Lietuvos apeliacinio teismo nutartį ir perdavė bylą nagrinėti iš naujo šiam teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-333-969/2021